

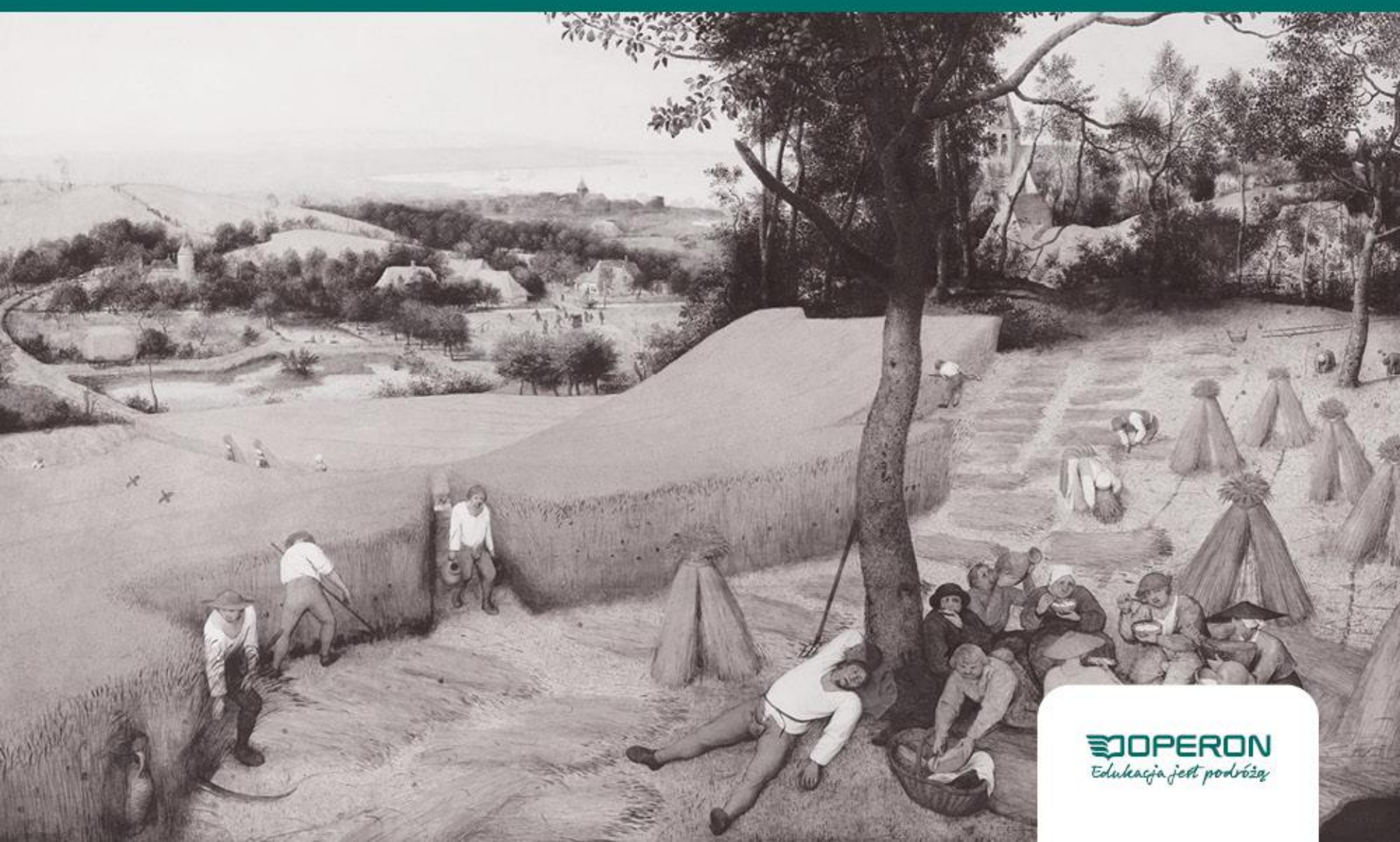
matura

ZGODNE
Z WYTYCZNYMI
CKE

USZCZUPLONA PODSTAWA PROGRAMOWA

Rozwiązania krok po kroku do repetytorium

język polski
zakres rozszerzony

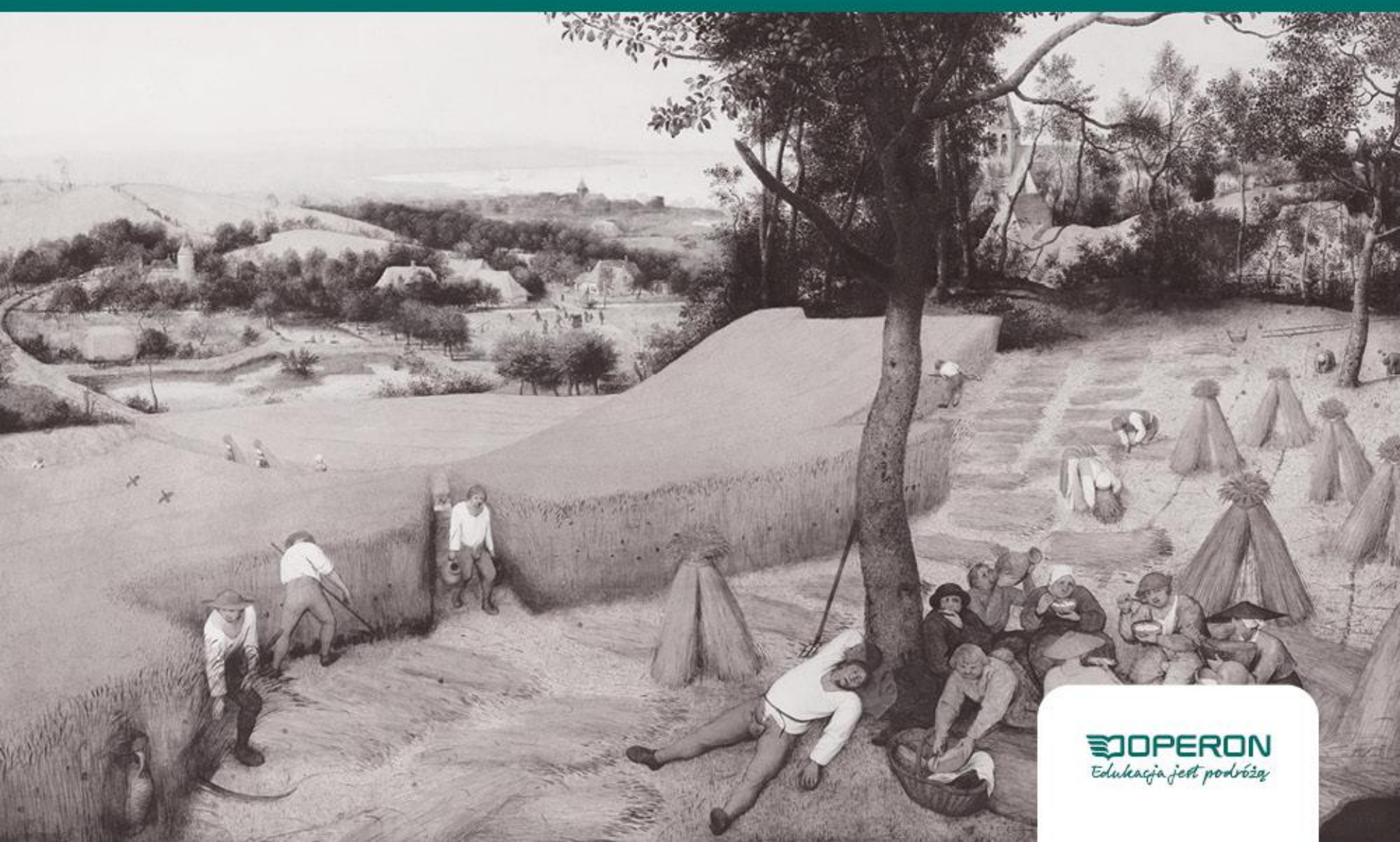
matura

ZGODNE
Z WYTYCZNYMI
CKE

USZCZUPLONA PODSTAWA PROGRAMOWA

Rozwiązania krok po kroku do repetytorium

język polski
zakres rozszerzony

1. Matura ustna

Zadanie 1. 0–15 pkt

Człowiek wobec niestałości świata. Omów zagadnienie na podstawie znanych Ci fragmentów Księgi Koheleta. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Człowiek zdaje sobie sprawę z tego, że jego życie jest nietrwałe, a otaczający świat traci na wartości i przemija. Motyw marności świata ma swoje źródło w Księdze Koheleta, jednej z ksiąg mądrościowych Starego Testamentu. Autor zawarł w niej refleksję: „marność nad marnościami – wszystko marność”. Odnosi się do nietrwałości rzeczy i zdarzeń oraz tego, co składa się na otaczający człowieka świat.
- **Teza:** literatura antyczna przedstawia tragizm życia człowieka, nad którego losem ciąży fatum.

Rozwinięcie

- Autor Księgi Koheleta – kaznodzieja – wyraża swoje przemyślenia na temat nietrwałości świata. Jednym z terminów, który pojawia się w jego stwierdzeniach, jest „marność”. Słowo to odnosi się do czegoś ulotnego, próżnego i bezwartościowego. Kohelet używa tego pojęcia, aby opisać wiele aspektów ludzkiego życia: przemijają pory roku i dnia, rytmicznie powtarzające się zjawiska przyrody, przemija natura, trud, radość, mądrość czy nawet samo istnienie. Ulotne jest wszystko, czego dokonuje i do czego dąży człowiek: sława, władza i dobra materialne, bogactwo. Nietrwałość dotyczy również pokoleń, które kolejno przemijają jedno po drugim i nie zachowują się wiecznie. Wszystkie one są pozbawione trwałej wartości i prowadzą do „marności”. Takie pesymistyczne spojrzenie na świat wynika z przekonania o niestałości i prowadzi do świadomości o bezsensie wszystkiego, co istnieje pod słońcem.
- Jednak wśród tego poczucia marności Kohelet dostrzega również elementy, które mają wartość. Mimo że całe życie jest marnością, autor podkreśla, że przyjemności, bogactwo czy mądrość mogą przynosić chwilową radość.
- W obliczu niestałości świata Kohelet zadaje także pytanie o sens śmierci. Autor postrzega ją jako nieuchronną rzeczywistość, która dotyczy wszystkich – mędrców i głupców. Śmierć jest nieunikniona, a wszystkie doczesne bogactwa i osiągnięcia stają się bezwartościowe, ponieważ człowiek nie może przed nią się uchronić. Kohelet wierzy jednak w możliwość przyszłego życia, w którym Bóg przywróci sprawiedliwość, przez co to, co wydaje się bezużyteczne, nabierze sensu. Dlatego radzi, aby człowiek cieszył się doczesnością i darami od Boga, który jako jedyny rozumie porządek świata.
- Końcowym aspektem, który podkreśla Kohelet, jest bojaźń Boża. Autor uważa, że tylko poprzez bojaźń Boga i przestrzeganie przykazań człowiek może znaleźć spełnienie i sens w tym życiu. Bóg to sprawca sprawiedliwości i jedyne źródło prawdziwej mądrości.
- **Kontekst:** Filozoficzno-refleksyjne rozważania na temat motywu marności pojawiają się także we fraszce Jana Kochanowskiego *O żywocie ludzkim*. Podmiot liryczny wiersza, podobnie jak Kohelet, przyjmuje postawę mędrca, który dostrzega nietrwałość ludzkiego życia traktowanego jako fraszka, błahostka. Nietrwałe są zarówno dobra materialne, uroda, jak i ludzkie dążenie do sławy, co stoi w sprzeczności z horacjańskim przeświadczeniem Kochanowskiego o zachowaniu nieśmiertelności, do której nawiązuje w *Pieśni XXIV (Niezwykłym i nie leda piórem opatrzony)*.

Podsumowanie

- Obecny w literaturze motyw przemijalności świata skłania do refleksji na temat bezcelowości wszystkich starań, przypomina też o bezsensie działań związanych z podążaniem za rzeczami materialnymi. Ma więc charakter filozoficzno-refleksyjny. W Księdze Koheleta ukazano próżność doczesnych dążeń i bogactw, ale jednocześnie wskazano na możliwość znalezienia sensu poprzez relację z Bogiem i wierność przykazaniom.

Zasady oceniania

0–15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

- 0–8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologicznej
- 0–2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologicznej
- 0–3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy
- 0–2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologicznej oraz podczas rozmowy

Zadanie 2. 0–15 pkt

Człowiek wobec przeznaczenia. Omów zagadnienie na podstawie *Antygony* Sofoklesa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Ludzie od zawsze zadawali sobie pytania o to, czy nasze życie jest kierowane przez siły zewnętrzne, czy też mamy kontrolę nad własnym losem. Przeznaczenie często kojarzone jest z nieuchronnością i nieodwracalnością. Człowiek często szuka wyjaśnienia nieoczekiwanych zdarzeń w przypadkowości, tłumaczy je nieprzewidywalnością, ale próbuje je zmienić lub im

zapobiec, nawet gdy są dla niego wyzwaniem.

- **Teza:** Człowiek może decydować o działaniach, które podejmuje, jednak nie ma wpływu na przeznaczenie.

Rozwinięcie

- **Kontekst (1):** Starożytni Grecy uznawali rolę losu, który kształtował i determinował ludzkie życie. Los reprezentował prze-rażającą, niepowstrzymaną odpowiedzialność za kolejne życie. Były to trzy boginie, siostry, które tkły nić przeznaczenia: Kłoto (Przędka) odpowiadała za przedzenie nici życia, Lachesis (Rzucająca losy) mierzyła jego długość, natomiast Atropos (Bogini śmierci), najstarsza i najpotężniejsza z sióstr, była odpowiedzialna za przecinanie nici życia. Decydowała w ten sposób o czasie i sposobie śmierci.
- **Antygona** Sofoklesa oparta jest na jednym z mitów tebańskich, z którego dowiadujemy się, że na rodzie L. abdakidów ciąży klątwa wyroczni. Losy wszystkich członków rodu wynikają z konfliktu między wolą jednostki a siłami wyższymi. Postacie uwi-klane są w konflikt tragiczny i ciąży nad nimi fatum (przeznaczenie). Antygona z dramatu Sofoklesa należy do potomków tego rodu – jest córką Edypa, syna Lajosa, czyli tych, wobec których klątwa wyroczni już się spełniła. Sofokles ukazuje złożoność ludzkiego losu i tragiczne konsekwencje wynikające z konfliktu między boskimi i ludzkimi prawami oraz między sumieniem jednostki a wymogami państwa.
- **Kontekst (2):** Konflikt tragiczny polega na starciu się dwóch równorzędnych racji. Bez względu na podjętą przez bohatera de-cyzję ponosi on konsekwencje prowadzące do katastrofy. Fatum natomiast odnosi się do przekonania o nieuchronnym i nie-odwracalnym przeznaczeniu – determinuje człowieka do podejmowania działań, które w następstwie prowadzą go do klęski.
- W *Antygonie* Sofoklesa od samego początku z losem mierzy się tytułowa bohaterka, wykazując niezłomną determinację i oddanie swoim przekonaniom. Staje w obliczu tragicznego konfliktu między dwiema racjami – prawem boskim i ziemskim. Przeciwstawia się decyzji Kreona o zakazie grzebania ciała Polinejkesa, który zginął podczas walki o władzę w Tebach, zabiw-szy wcześniej brata Eteoklesa, za co został uznany za zdrajcę. Antygona uważa decyzję Kreona za niesprawiedliwą, niezgodną z wierzeniami i wbrew niej decyduje się na pochówek. Sprzeciwiając się zakazowi Kreona, naraża się na konsekwencje.
- Antygona uwięklna jest w konflikt tragiczny. W związku z wyrocznią i klątwą rzuconą na ród (o przekleństwie tym przypomina pieśń chóru w stasimonie II), bez względu na to, jaką podjęłaby decyzję, nie może uniknąć konsekwencji. Czeką ją śmierć, gdy postąpi niezgodnie z wolą Kreona, a także naraża się na karę bogów, jeśli nie pochowa brata. Antygona postępuje zgodnie z własną wolą i dokonuje pochówku, za co zostaje uwięziona w pieczarze. Akceptuje to, co uważa za nieuniknione, i popełnia samobójstwo, wieszając się na muślinowej chuście.
- Również Kreon nie może zapobiec przeznaczeniu. Po przepowiedni Tejrezjasza o odwróceniu się bogów z powodu zakazu grzebania zwłok oraz sprzeciwieniu się ludu i utracie syna Hajmona, król wysłuchuje rady Przodownika chóru o nieomyślności wróżbity i chce zmienić decyzję. Okazuje się jednak, że jest już za późno – Antygona popełniła samobójstwo, a wyniku bójki z ojcem własnym mieczem śmiertelnie rani się Hajmon. Z rozpacz po utracie syna samobójstwo popełnia także Eurydyka. Kreon nie zdołał uniknąć nieszczęścia i zmienić przeznaczenia, a żona przed śmiercią rzuciła na niego przekleństwo.

Podsumowanie

- Często człowiek poznaje swój los i próbuje go zmienić, wpłynąć na bieg zdarzeń. Jednak jego możliwości są ograniczone i nie może zapobiec wszystkim trudnym sytuacjom, a czasem okazuje się, że jest na to za późno. Tak się stało w przypadku Kreona.
- Czasami jednak ludzie akceptują swój los, ponieważ uważają, że jest nieunikniony. Świadoma przeznaczenia i konsekwencji swojego postępowania była z kolei Antygona.

Zasady oceniania

0–15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

0–8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologicznej

0–2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologicznej

0–3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy

0–2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologicznej oraz podczas rozmowy

Zadanie 3. 0–15 pkt

Jaki wpływ na człowieka ma sprawowanie przez niego władzy? Omów zagadnienie na podstawie *Makbeta* Williama Szekspira. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Człowiek posiadający władzę ma ogromny wpływ na losy innych, dlatego powinien przede wszystkim kierować się dobrem ludzi zależnych od niego, postępując odpowiedzialnie, rozważnie i sprawiedliwie.
- **Kontekst (1):** Jan Kochanowski w pieśni *Wy, którzy pospolitą rzeczą władacie* (Pieśń IV z ksiąg wtórych) podkreślał, że władza wywyższa, ale przede wszystkim jest darem pochodzącym od Boga i nakłada na rządzących obowiązki wobec poddanych, dlatego to ich dobro powinni mieć zawsze na względzie. Muszą oni zdawać sobie sprawę z tego, że popełnione przez nich błędy mogą mieć tragiczne skutki dla całego narodu.
- Często jednak zdarza się, że rządzący kierują się tylko własnym dobrem, czują się bezkarni i nie zastanawiają się nad konsekwencjami swoich czynów.
- **Teza:** Władza często ma destrukcyjny wpływ na życie człowieka, wyzwala w nim najgorsze cechy i prowadzi do upadku.

Rozwinięcie

- Władza miała niszczący wpływ na życie Makbeta, tytułowego bohatera dramatu Williama Szekspira.
- Makbet na początku dramatu jawi się jako waleczny i prawy rycerz. Wasal i krewny króla Dunkana cieszy się jego szacunkiem. Jednak pod wpływem przepowiedni czarownic, bohater się zmienia. Rozbudziły one skryte pragnienia Makbeta, by zdobyć

koronę. Bohater toczył wewnętrzną walkę – z jednej strony zdawał sobie sprawę z tego, że Duncan jest dobrym władcą, a zabijając go, splamił swój honor, a z drugiej – pragnął zaszczytów, kierowała nim ambicja i żądza władzy. Lady Makbet przełamuje jego wątpliwości, a także strach przed popełnieniem zbrodni.

- Władza destrukcyjnie wpływa na Makbeta, który – w obawie przed wykryciem zbrodni – zleca zamordowanie swojego najbliższego przyjaciela, Banka – świadka przepowiedni. Początkowo odczuwa wyrzuty sumienia, widzi ducha zamordowanego rycerza, nie panuje nad emocjami, ale nie cofa się z obranej drogi.
- Drugie spotkanie z czarownicami, do którego doszło z inicjatywy Makbeta, i przepowiednie przekazane przez zjawy sprawiły, że stał się człowiekiem okrutnym i bezwzględny tyranem, budzącym strach i nienawiść wśród poddanych.
- Zmieniają się też relacje pomiędzy małżonkami – Makbet lekceważy cierpienie żony, domagając się, by doktor wymazał z jej pamięci smutek, staje się człowiekiem bezdusznym, nie odczuwa żadnych emocji na wieść o jej śmierci. Co prawda zaczyna zdawać sobie sprawę z przemijalności ludzkiego życia, mówi też o tym, że człowiek jest tylko aktorem, którym kieruje tajemnicza siła, ale jednocześnie wierzy w przepowiednie zjaw, o czym świadczą jego późniejsze słowa skierowane do Makdufa – jest przekonany, że go pokona.
- Dopiero kiedy Makduf wyjawia, że przedwcześnie został wyjęty z łona matki, bohater uświadomił sobie swoją klęskę.
- Władza doprowadziła Makbeta do moralnego upadku.
- **Kontekst (2):** W przypadku człowieka pozbawionego skrupułów, dla którego ważne jest tylko własne dobro, władza potęguje jego negatywne cechy i sprawia, że staje się on bezwzględny tyranem. Tak ukazany został senator Nowosilcow w *Dziadach* cz. III. Scena VI (*Sen Senatora*) obnaża jego prawdziwe oblicze – pragnie on zaszczytów, orderów i bogactwa, odczuwa szczęście, wiedząc, że ludzie się go boją. W obawie przed utratą łaski cara jest gotowy popełnić największą niegodziwość. Z Przedmowy i sceny I wylania się obraz człowieka, który czuje się całkowicie bezkarny. Gdy dokonuje aresztowań i zsyła polską młodzież na Syberię, kieruje się nienawiścią i z premedytacją podejmuje działania mające doprowadzić do wyniszczenia narodu polskiego. Jest człowiekiem zakłamanym i obłudnym, o czym świadczy jego decyzja o aresztowaniu syna kupca Kanissyna czy nawet traktowanie swoich urzędników (scena VIII).

Podsumowanie

- Władza powinna być zaszczytem i swoistym posłannictwem dla rządzących, wydobywać z nich najlepsze cechy. Może ona pozytywnie wpłynąć na tych, którzy ją sprawują, ale tylko wtedy, gdy zdają oni sobie sprawę z odpowiedzialności, jaką na siebie wzięli, przestrzegają kodeksu etycznego i mają niezłomne zasady. W innym przypadku władza niszcząco wpływa na człowieka i prowadzi do moralnego upadku.

Zasady oceniania

0-15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

0-8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologowej

0-2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologowej

0-3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy

0-2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologowej oraz podczas rozmowy

Zadanie 4. 0-15 pkt

Wady ludzkie w krzywym zwierciadle satyry. Omów zagadnienie na podstawie znanych Ci satyr Ignacego Krasickiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Wady ludzkie, podobnie jak i zalety, wpisane są w naturę człowieka. Często negatywnie wpływają na relacje międzyludzkie i funkcjonowanie społeczeństwa, a nawet oblicze kraju. Niestosowne zachowania, przywary lub inne niekorzystne zjawiska tworzą negatywny jego obraz i mogą mieć szkodliwy wpływ na stosunki społeczne czy naruszać stabilność państwa.
- **Teza:** Satyra służy naprawie państwa poprzez zdemaskowanie społeczeństwa, przejawskawienie, ośmieszenie i krytykę ludzkich wad.

Rozwinięcie

- **Kontekst (1):** Zgodnie z definicją słownikową satyra jest utworem literackim, który ukazuje i piętnuje ludzkie przywary, ośmiesza osoby, stosunki międzyludzkie i postawy społeczne czy światopoglądowe. Autor wypowiedzi satyrycznej przyjmuje krytyczną postawę, jednak nie ocenia opisywanych zjawisk, a przedstawia rzeczywistość w „krzywym zwierciadle” jako wyolbrzymioną, zdeformowaną. Satyrę cechują ironia, przesadność, karykatura, komizm, a także groteska.
- Wady szlachcie w swoich satyrach wytknął Ignacy Krasicki. W satyrze *Pijaństwo* oświeceniowy poeta krytykuje nadużywanie alkoholu oraz szukanie okazji do wypicia trunku. Dla bohatera satyry każda sytuacja jest powodem do spożycia alkoholu – pije więc z okazji imienin żony, następnego dnia z powodu złego samopoczucia i dla zdrowotności, dla towarzystwa, przyjmując gości czy dla lepszego trawienia. Każdy pretekst jest dla niego uzasadniony. Krasicki negatywnie wyraża się na temat pijaństwa jako wady narodowej szlachty. Ukazuje skutki nadmiernego spożycia alkoholu: utratę pamięci, utratę rozumu, skłonność do bójek będących następstwem zagorzałych dyskusji politycznych. Krytykuje także szlachecką skłonność do moralizatorstwa. W ironiczny sposób porównuje zachowanie pijaka do zwierzęcia. Jednak najbardziej smutna rzeczywistość pojawia się w puencie satyry, w której po rozmowie na temat konsekwencji nadmiernego spożycia alkoholu – zamiast zmiany postawy – informuje *napiję się wódki*. Krasicki w ten sposób podkreśla, że nic nie jest w stanie zmienić narodowych wad ludzkich.
- Negatywny obraz szlachty wylania się także z satyry *Do króla*. Pod słowami krytyki kierowanej przez szlacheckiego Sarmatę pod adresem Stanisława Augusta Poniatowskiego kryje się wąska świadomość szlachty na temat życia politycznego i kulturowego. Zarzuty wobec króla dotyczą między innymi zbyt młodego wieku, braku królewskiego pochodzenia, szlacheckiego

pochodzenia, wysokiego wykształcenia, dbania o rozwój kultury i nauki, łagodność usposobienia, a nawet tego, że jest Polakiem. Wszystkie te argumenty są absurdalne, ponieważ zarzuty w rzeczywistości są zaletami króla. Krasicki w ten sposób ośmiesza szlachtę, stosuje ironię.

- **Kontekst (2):** W krzywym zwierciadle Krasicki ukazał także wady ludzkie w bajce *Dewotka*. Poeta krytykuje fałszywą pobożność
- kobiety, która prosząc w modlitwie o odpuszczenie win, karci *bez litości* służącą. Ta groteskowa sytuacja obnaża ludzką obłudę i zakłamanie, demaskuje hipokryzję kobiety. Jednocześnie w morale bajki Krasicki podkreśla swój krytycyzm wobec zachowania kobiety, która bezpośrednio do Boga kieruje prośbę będącą jednocześnie przestrogą przed taką postawą: *Uchowaj, Panie Boże, takiej pobożności!*

Podsumowanie

- Piętnowanie ludzkich wad świadczy o spostrzegawczości i bystrości autora oraz krytycznym stosunku do otaczającego świata i ówczesnych problemów. Pokazanie ludzi w różnych sytuacjach oraz analizowanie ich zachowania służy krytycznej refleksji nad funkcjonowaniem społeczeństwa i ma jednocześnie charakter dydaktyczny, który szczególnie silnie przemawia ze względu na przejawianie sytuacji, zastosowanie elementów komizmu, zwłaszcza sytuacyjnego, ironii, groteski i sarkazmu.

Zasady oceniania

0–15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

- 0–8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologicznej
- 0–2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologicznej
- 0–3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy
- 0–2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologicznej oraz podczas rozmowy

Zadanie 5. 0–15 pkt

Świat ducha a świat rozumu. Omów zagadnienie na podstawie *Romantyczności* Adama Mickiewicza. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Romantycy odrzucali rozumowe postrzeganie rzeczywistości, uważając, że tylko kierowanie się uczuciami pozwoli na odkrycie prawd żywych. Dlatego też często odwoływali się do ludowych wierzeń. Zgodnie z nimi istnieją świat realny i świat duchowy, które wzajemnie się przenikają.
- **Teza:** Romantyczni artyści w swoich utworach często ukazywali wyższość świata ducha nad światem rozumu.
- **Kontekst (1):** Utworem, w którym bohater zmienia swój sposób myślenia jest *Faust* J.W. Goethego. Rozczarowany dotychczasowym życiem, postanawia podążać zupełnie nową drogą. Tytułowy bohater, po latach studiów i zdobyciu tytułów naukowych, odkrył, że nic nie wie. Zgromadzona wiedza nie pozwoliła mu bowiem odkryć tajemnicy istnienia i zasady funkcjonowania świata. Odrzuca zatem postawę racjonalistyczną i zwraca się ku magii, zawierając pakt z Mefistofelem. Postawa bohatera świadczy o tym, że rozległa wiedza książkowa nie wystarczy, by odnaleźć odpowiedzi na pytania o charakterze fundamentalnym.

Rozwinięcie

- Ballada *Romantyczność* Adama Mickiewicza to utwór o charakterze polemicznym, w którym poeta ukazuje wartości ważne dla romantyków, krytykując jednocześnie sposób postrzegania świata przez ludzi oświecenia. Już motto, zaczerpnięte przez Mickiewicza z Szekspira, wskazuje na znaczenie świata duchowego.
- Pierwsza część ballady ukazuje zachowanie Karusi, która widzi swojego ukochanego, zmarłego dwa lata wcześniej. Jest to punktem wyjścia do przedstawienia różnych koncepcji widzenia rzeczywistości. Świat rozumu reprezentuje Starzec, którego pierwowzorem był profesor Jan Śniadecki. Uważa on Karusię za osobę obłąkaną, krytykuje też prostych ludzi za ich wiarę w istnienie duchów. To racjonalista, który otaczającą rzeczywistość interpretuje w sposób naukowy.
- Świat ducha reprezentują prości ludzie oraz narrator, będący romantycznym poetą. Gawieź nie widzi ducha zmarłego Jasia, ale wierzy, że może być przy Karusi, ponieważ oboje darzyli się szczerym uczuciem. Po stronie ludu staje też narrator, podkreślając, że Starzec kieruje się martwymi prawdami, dlatego też nie doświadczy cudu. Według romantyków miłość jest uczuciem nierozdzielalnym i nie kończy się wraz ze śmiercią jednego z kochanków.
- Utwór kończy się wezwaniem, by kierować się sercem. Właśnie w ten sposób poeta wskazuje na wyższość świata ducha.
- **Kontekst (2):** Zderzenie różnych sposobów postrzegania rzeczywistości można też dostrzec w wierszu *W Weronie* Cypriana Norwida. Poeta odwołał się do historii Romea i Julii – bohaterów dramatu W. Szekspira. Uosobiona przyroda, reprezentująca świat ducha, współczuje kochankom i pamięta o ich cierpieniu, dlatego spadające gwiazdy interpretuje jako łzy. Zupełnie inną postawę przyjmują ludzie – są zimni, obojętni, a spadające gwiazdy to kamienie, na które nikt nie czeka. Zderzenia świata ducha i świata rozumu prowadzi do pesymistycznej konkluzji: ludzie są nieczuli na cierpienie i nie potrafią dostrzec prawdziwego uczucia.

Podsumowanie

- Ludzie kierują się różnymi przesłankami i wartościami, dlatego też ich postrzeganie świata może być odmienne. Ważne jednak jest to, by umieć dostrzec nie tylko świat realny, lecz także duchowy, który może wzbogacić życie człowieka.

Zasady oceniania

0–15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

- 0-8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologowej
- 0-2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologowej
- 0-3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy
- 0-2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologowej oraz podczas rozmowy

Zadanie 6. 0-15 pkt

Losy młodzieży polskiej pod zaborami. Omów zagadnienie na podstawie *Dziadów* części III Adama Mickiewicza. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Młodość to czas zdobywania pierwszych doświadczeń, poznawania świata i odkrywania wartości. To okres, który powinien kojarzyć się ze szczęściem i radością. Nie wszyscy młodzi ludzie mogli jednak cieszyć się życiem i radośnie planować przyszłość. Ci, których młodość przypadła na czas zaborów, byli zmuszeni odnaleźć się w dramatycznej sytuacji. Narażeni na ból, cierpienie i niebezpieczeństwo, dokonywali trudnych wyborów dotyczących swojego życia.
- Teza:** Utwory literackie często ukazują dramatyczne losy polskiej młodzieży pod zaborami.

Rozwinięcie

- W Przedmowie do *Dziadów* cz. III Adam Mickiewicz ukazał tragiczne losy polskiej młodzieży za czasów panowania cara Aleksandra I oraz jego namiestnika – senatora Nowosilcowa. Senator, kierowany nienawiścią do Polaków i dążący do unicestwienia narodu, podjął systematyczne działania przeciwko dzieciom i młodzieży: ustanowił trybunały wojenne na sądenie studentów, zamykał szkoły, więził i zsyłał młodych ludzi na Syberię lub do garnizonów azjatyckich. Jednocześnie A. Mickiewicz podkreślił, że polska młodzież przyjęła postawę niezłomną, nie uległa zaborcom.
- Losy młodych ludzi pod zaborami ukazane są między innymi w scenie I. Z rozmów pomiędzy bohaterami wynika, że nie wiedzą, dlaczego zostali aresztowani, chociaż nie byli zaangażowani w działalność spiskową. Na wyróżnienie zasługuje postawa Tomasza Zana, który chce poświęcić się dla ratowania ojców rodzin. Nieliczni próbują bronić się przed rozpaczą, pocieszając współwięźniów – czyni to chociażby Feliks, śpiewając ironiczną piosenkę, w której kreuje się na wiernego poddanego cara, ale wszystkie jego działania przyczynią się do zgładzenia tyrana.
- Szczególnie dramatyczną wymowę ma opowiadanie Sobolewskiego, który w drodze z przesłuchania był świadkiem wywózki studentów na Syberię. Drastyczny opis ich męki podkreśla bezduszość senatora, który bez skrupułów posyła ludzi na śmierć. Bohaterska postawa Janczewskiego, który pomimo własnego cierpienia, starał się pocieszyć współwięźniów i świadków wywózki oraz krzyknął *Jeszcze Polska nie zginęła* świadczy o niezłomności młodzieży, która nie uległa carskiej tyranii.
- Sakralizacja męczeństwa młodzieży pojawia się natomiast w opisie sceny śmierci Wasilewskiego – jego ciało przypomina ukrzyżowanego Chrystusa, a Sobolewski podkreśla, że jego ofiara nie jest tak święta i wielka, ale równie niewinna. Dramatyczne losy polskiej młodzieży pod zaborem rosyjskim wyłaniają się również z innych scen – chociażby wtedy, kiedy młodzi ludzie i dwóch starych Polaków rozmawiają o prześladowaniach w Polsce i na Litwie (scena VII) czy kiedy Pani Rollinsonowa domaga się wypuszczenia jej jedyne go syna (scena VIII).
- Los młodzieży polskiej wpisuje się w martyrologię całego narodu znajdującego się w niewoli. Młodzi ludzie nie tracili jednak nadziei i wierzyli w odrodzenie ojczyzny, o czym świadczą słowa Wysockiego, kończące scenę VII: *lecz wewnętrznego ognia i sto lat nie wyziębi...*
- Kontekst:** Młodzi ludzie żyjący w czasie zaborów często gotowi byli poświęcić szczęście osobiste, a nawet własne życie, podejmując walkę o wolną ojczyznę. Tragizm młodego pokolenia ukazała między innymi Eliza Orzeszkowa w *Gloria victis*. Maryś Tarłowski i Jagmin to bohaterowie, którzy za swój patriotyzm zapłacili najwyższą cenę – polegli w czasie powstania styczniowego. Maryś miał naturę intelektualisty, szczególnie interesował się przyrodą, a jednak zrezygnował ze swoich marzeń i wstąpił w szeregi powstańcze. Z kolei Jagmin pozostawił w żalu ukochaną Anielę, siostrę Tarłowskiego. Obydwaj, wraz z innymi powstańcami, zostali pochowani w bezimiennej mogile. Losy Jagmina i Marysia są symbolem poświęcenia polskiej młodzieży w walce z zaborcą o wolny kraj.

Podsumowanie

- Młodzi Polacy żyjący w trudnych czasach zaborów, poddawani represjom i cierpieniu, prześladowani i cięmiężeni przyjmowali zazwyczaj bohaterską postawę i nie ulegali prześladowcom. Niezłomne postawy młodzieży zostały utrwalone w literaturze, która podkreśliła ich odwagę, gotowość do poświęcenia i miłość do ojczyzny.

Zasady oceniania

0-15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

- 0-8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologowej
- 0-2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologowej
- 0-3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy
- 0-2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologowej oraz podczas rozmowy

Zadanie 7. 0-15 pkt

Praca jako pasja człowieka. Omów zagadnienie na podstawie *Lalki* Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Egzystencja każdego człowieka zależy od pracy wykonywanej osobiście lub przez inne osoby.
- Praca może być pasją, źródłem życiowej satysfakcji, nadawać sens ludzkiej egzystencji, ale też być udręką, cierpieniem, jeśli nie daje pracującemu i jego rodzinie możliwości utrzymania się lub bywa formą wyzysku.
- Stosunek do pracy jest jednym z kryteriów oceny człowieka w utworach literackich powstałych pod wpływem filozofii pozytywistycznej.
- W utworach polskiego pozytywizmu praca to jeden z głównych motywów artystycznych.
- Teza: dla niektórych bohaterów *Lalki* Bolesława Prusa praca jest życiową pasją i realizacją ambicji, a sposób ukazania tych postaci wynika z pozytywistycznych idei pracy organicznej.

Rozwinięcie

- Powieść Bolesława Prusa wśród wielu bohaterów unikających wysiłku i żyjących na koszt innych (np. Łęccy, Krzeszowski, Starski) ukazuje także przykłady osób, dla których praca jest nie tylko źródłem utrzymania, lecz także sposobem na odkrycie sensu życia i realizacją pasji (np. Wokulski, Rzecki, Ochocki).
- Każdy z bohaterów, dla których praca jest realizacją pasji, należy do grupy idealistów ceniących wartości wyższe niż posiadane dobra, pozycję społeczną czy wygodne życie.
- Dla Stanisława Wokulskiego, głównego bohatera powieści, jedną z najważniejszych wartości była wiedza i idea wynalazczości, która miała zmieniać świat na lepszy; Wokulski marzył o zdobyciu wykształcenia i pracy naukowej, jednak okoliczności historyczne pokrzyżowały jego plany – nie podjął studiów w Szkole Głównej, ponieważ wziął udział w powstaniu styczniowym, w konsekwencji czego został zesłany na Syberię; wysiłki, które podjął po powrocie do Warszawy, służyły zdobyciu majątku, aby zyskać przychylność ukochanej kobiety, jednak bohater wciąż marzy o podjęciu pracy nad nowymi wynalazkami.
- Niejednoznaczne zakończenie losów bohatera umożliwia snucie domysłów, że po przeżyciu zawodu miłosnego wyjechał on do Paryża, aby zagłębić się w pracy naukowej i wraz z naukowcem Geistem prowadzić badania nad metalem lżejszym od powietrza.
- **Kontekst:** Drugą stroną wysiłków Wokulskiego jest działanie na rzecz społeczeństwa zgodnie z teorią organiczną, według której społeczeństwo to rodzaj organizmu, w którym poszczególne organy zależą od siebie, a działania jednostek decydują o stanie całego organizmu; zgodnie z takim założeniem Wokulski wspiera Wysockiego, Mariannę i Węgiełka, którym daje możliwość utrzymania się z własnej pracy.
- Oddanym swojej pracy bohaterem jest także Ignacy Rzecki, przedstawiciel romantycznego pokolenia wierzącego w sens walki narodowowyzwoleńczej; Rzecki pracuje jako subiekt w sklepie Wokulskiego i jest pracownikiem sumiennym i uczciwym; to właśnie dzięki Rzeckiemu sklep funkcjonuje dobrze, mimo że jego właściciel nie bywa tam często.
- Swoją pasję naukową realizuje Ochocki – nietypowy arystokrata, który od bywania na salonach woli pracę w swoim laboratorium, gdzie konstruuje coraz to nowsze wynalazki.
- Bohaterowie realizujący swoje pasje i traktujący pracę jako cel swojego życia nie zdobywają uznania w oczach otoczenia, zwłaszcza przez mieszczaństwo i arystokrację są traktowani jako dziwacy, którymi można gardzić.

Podsumowanie

- Dla bohaterów *Lalki*: Wokulskiego, Rzeckiego, Ochockiego, praca to pasja nadająca sens ich życiu.
- Każdy z bohaterów realizuje swoją pasję w inny sposób, ale każdy z nich poświęca się jej, nie dbając o zysk.
- Szacunek dla pasji mają jedynie podobni idealisci, a ograniczeni lub egoistyczni przedstawiciele otoczenia odnoszą się do nich z lekceważeniem.
- Sposób ukazania idei pracy jako istotnej wartości wynika z pozytywistycznej filozofii: teorii organicznej Herberta Spencera i utylitaryzmu Johna Stuarta Milla.

Zasady oceniania

0–15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

0–8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologicznej

0–2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologicznej

0–3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy

0–2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologicznej oraz podczas rozmowy

Zadanie 8. 0–15 pkt

Rola chłopów i inteligencji w sprawie niepodległościowej. Omów zagadnienie na podstawie *Wesela* Stanisława Wyspiańskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- W dążeniu do niepodległości ważną rolę odgrywa wzajemne porozumienie, wsparcie i solidarność społeczna. Społeczeństwo musi być przede wszystkim wolne od podziałów i podążać do wspólnego celu. Stosunek chłopów i inteligencji do sprawy niepodległościowej ukazał Stanisław Wyspiański w *Weselu*, charakteryzując wzajemne relacje obydwu grup.
- **Teza:** Złożone relacje pomiędzy chłopami i inteligencją stanowią przeszkodę w porozumieniu i sprawie niepodległościowej.

Rozwinięcie

- Warunkiem do odzyskania niepodległości jest przywództwo w powstaniu. Chłopom towarzyszy zapał do walki i cechuje ich patriotyzm. Mówi o tym Czepiec, wspominając o udziale chłopów w walce o wolność podczas powstania pod wodzą Tadeusza Kościuszki. Jednak chłopom potrzebują przywódcy ze strony inteligencji, która do tego zadania nie dojrzała, ponieważ jest

bierna i żyje marzeniami i mitami. Wady inteligencji widzą Czepiec i Gospodarz, którzy wytykają jej brak zapału do czynu i właściwej, odpowiedzialnej postawy.

- Przeszkodą w dążeniu do niepodległości są zaburzone relacje między chłopami a inteligencją. Żadna z grup nie chce zapomnieć o dawnych wydarzeniach. Czepiec podkreśla siłę i bohaterstwo chłopów i ich gotowość do walki, mówi o rabacji galicyjskiej w 1846 r. pod wodzą Jakuba Szeli, podczas której chłopcy wymordowali szlachtę ziemiańską. Wspominają o tym także Gospodarz i Dziad. Inteligencja również pamięta o postawie chłopów i obawia się ich porywczości i zapalczywości. Społeczność, w której istnieje pamięć o wrogim nastawieniu w przeszłości nie może się zjednoczyć, nawet gdy prawie wszyscy jej członkowie myślą o czynie narodowowyzwoleńczym.
- Wyspiański kieruje także oskarżenia w stronę artystów, którzy powinni zapalać do walki. Szczególne zarzuty kieruje przeciwko stańczykom, zarzucając im postrzeganie czynu jako skazanego na klęskę, oraz poetom, którzy zamiast zagrzewać do czynu, usypiają naród i zajmują się błahymi sprawami, przyjmują postawę dekadentką.
- **Kontekst:** Dekadentyzm nie sprzyjał propagowaniu postawy aktywnej – jest nurtem światopoglądowym i artystycznym w literaturze końca XIX w. oraz postawą artystyczną charakteryzującą się przekonaniem o zbliżającym się końcu świata i związaną z nim niemocą, poczuciem bezcelowości, marazmem, bezsilnością. Dekadent jest więc człowiekiem, który nie wie, jak żyć, poddaje się apatii, przekonany o twórczej niemocy.
- Te cechy wytyka Poezie zjawę Rycerza, czyli Zawisza Czarny, który jako dawny średniowieczny rycerz u boku Jagiełły, symbol męstwa i narodowej siły, uświadamia mu, że dekadentka postawa jest wynikiem jego słabości, a nastroje w utworach nie są dobre dla narodu w chwili, gdy Polska znajduje się w niewoli i potrzebuje przykładów, które byłyby wzorami do aktywności w sprawie niepodległościowej.
- Kluczowe w dążeniu do niepodległościowego zrywu jest pojawienie się Wernyhory i nałożenie na Gospodarza odpowiedzialności za tę misję. Jednak powierzony mu złoty róg – symbol wezwania do działania, pobudki do tego narodowowyzwoleńczego czynu, powierza Jaśkowi, który gubi róg, schylając się po czapkę z pawimi piórami. Traci w ten sposób możliwość wezwania do działania, podporządkowuje się rytualnym nakazom Chochola, aby zastygłym weselnikom odebrać kosy. Symbolem narodowego uśpienia i niemożliwości poderwania się do walki jest chocholi taniec, który pogrąża społeczeństwo w bierności i niemocy, zniewala i prowadzi do marazmu.

Podsumowanie

- Wyspiański negatywnie ocenia rolę chłopów i inteligencji w sprawie niepodległościowej. Głównym powodem jest brak porozumienia, od dawna istniejąca wrogość i nieufność grup oraz bierny stosunek inteligencji, która nie potrafi wykorzystać zapalczywości chłopów.
- Autor *Wesela* rozprawia się z narodowymi mitami, które są przeszkodą w realizacji zbiorowego celu. Po raz kolejny okazuje się, że społeczeństwo nie potrafi zjednoczyć się nawet w sytuacji utraty niepodległości.

Zasady oceniania

0–15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

0–8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologicznej

0–2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologicznej

0–3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy

0–2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologicznej oraz podczas rozmowy

Zadanie 9. 0–15 pkt

Znaczenie propagandy w państwie totalitarnym. Omów zagadnienie na podstawie znanych ci fragmentów *Roku 1984* George’a Orwella. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Propaganda to system manipulacji, który penetruje i kształtuje każdy aspekt życia społecznego. To nie tylko narzędzie politycznej dominacji, ale też subtelna forma kontroli nad myślami, emocjami i zachowaniami ludzi. Posługuje się środkami komunikacji, które kierują percepcją i przekonaniem mas, wpływają na ich poglądy i narzucają pewną wizję rzeczywistości. Propaganda w polityce odgrywa szczególną rolę – wykorzystują ją rządzący, aby ukształtować społeczeństwo według własnych potrzeb i zasad. Szczególne znaczenie propaganda ma w państwie totalitarnym.
- **Teza:** W państwie totalitarnym propaganda służy ograniczeniu wolności w celu przejęcia kontroli i całkowitego podporządkowania społeczeństwa dyktatorskiej władzy.

Rozwinięcie

- **Kontekst:** Wiek XX to rozkwit władzy totalitarnej, opartej na dążeniu państwa do kontroli wszystkich dziedzin życia społecznego. Wśród totalitaryzmów europejskich XX w. znajdują się: włoski faszyzm związany z działalnością Benita Mussoliniego, niemiecka odmiana faszyzmu – nazizm, której twórcą jest Adolf Hitler, oraz sowiecki stalinizm wywodzący się od Józefa Stalina.
- Sposób funkcjonowania państwa totalitarnego i rolę propagandy ukazał w *Roku 1984* George Orwell. W powieści propaganda jest nie tylko narzędziem politycznej kontroli, lecz także sposobem na przekształcenie rzeczywistości według woli reżimu.
- Propaganda ma na celu zapewnienie władzy w Oceanii. Społeczność jest utwierdzana w tym przez dwójmyślenie, zmierzające do jednoczesnego utrzymywania w umyśle dwóch sprzecznych idei. Dlatego Ministerstwo Obfitości nadzoruje niedobory gospodarcze, Ministerstwo Pokoju prowadzi wojnę, Ministerstwo Prawdy zajmuje się propagandą oraz rewizjonizmem historycznym, a Ministerstwo Miłości jest ośrodkiem stosowania tortur i kar. Takie oddziaływanie potwierdza także ukierunkowanie społeczności w czasie Tygodnia Nienawiści – codziennie w Oceanii odbywa się rytualny i obowiązkowy dla wszystkich seans *Dwie Minuty Nienawiści*, który manipuluje uczuciami oraz emocjami. Dlatego ruda kobieta na widok Wielkiego Brata

pokazanego po wrogim żołnierzowi, dostrzega w nim Zbawcę (Chrystusa).

- Narzędziem propagandy są teleekrany, które transmitują zmanipulowane wiadomości mające na celu promowanie wizerunku sprawności i skuteczności rządu. Obywatele są bombardowani dezinformacją, co utrudnia im formułowanie własnych myśli i przekonań. Ponadto na teleekranach często nadawana jest muzyka wojskowa, której celem jest wzbudzenie poczucia patriotyzmu i lojalności wśród obywateli. Najbardziej przeraża fakt, że teleekranów nie można wyłączyć. Obywatele są stale narażeni na manipulację i kontrolę, co uniemożliwia im ucieczkę od propagandowych wpływów Partii. Teleekran jest dwukierunkowy, więc obywatele nie tylko odbierają propagandę, lecz także są przez niego obserwowani.
- Wytworem propagandy jest Wielki Brat stworzony przez Partię Wewnętrzną w celu umocnienia pozycji władzy i utrzymania kontroli nad społeczeństwem. Mieszkańcy Oceanii wiedzą, że *Wielki Brat patrzy*, jest wszechobecny, wszechwiedzący i wszechmocny. Choć nikt nigdy go nie widział, jego obraz jest stale obecny, a propagandystyczne narracje wzmacniają mit jego wszechwładzy.
- Propagandową funkcję pełnią także slogany oparte na zasadzie dwojmyślenia, służące manipulacji społeczeństwem. Uniemożliwiają one obiektywną ocenę przez obywateli efektów działania Partii i możliwości jej krytyki. Takie funkcje mają hasła: WOJNA TO POKÓJ, WOLNOŚĆ TO NIEWOLA czy IGNORANCJA TO SIŁA. Ta manipulacja językowa wprowadza zamieszanie pojęciowe, odwracając sens tradycyjnych wartości moralnych i politycznych. Ludzie są zmuszeni do akceptacji absurdalnych idei, co utrwala ich zależność od reżimu.
- Przykładem wykorzystania propagandy do eliminacji wszelkich prób oporu czy krytyki wobec władzy są prześladowania Myślobrodni, czyli ścisła kontrola myśli i wyrażania opinii. W ten sposób propaganda nie tylko manipuluje faktami i językiem, lecz także kontroluje ludzkie myśli, emocje i zachowania. Jest to nieodłączny element systemu totalitarnego, który uniemożliwia jakiegokolwiek alternatywne spojrzenie na świat oraz zapewnia absolutną dominację reżimu nad społeczeństwem.

Podsumowanie

- W powieści *Rok 1984* George'a Orwella propagandę można uznać za jedno z najważniejszych narzędzi kontroli społecznej w państwie totalitarnym.
- Orwell jest zaniepokojony powszechnym okrucieństwem i uciskiem, które zaobserwował w krajach komunistycznych, obawiał się także roli technologii w umożliwianiu opresyjnym rządów monitorowania i kontrolowania narodu, co potwierdzają ukazane w utworze mechanizmy służące propagandzie.

Zasady oceniania

0–15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

0–8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologicznej

0–2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologicznej

0–3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy

0–2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologicznej oraz podczas rozmowy

Zadanie 10. 0–15 pkt

Bunt przeciwko porządkowi społecznemu. Omów zagadnienie na podstawie *Tanga* Sławomira Mrożka. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Zjawisko buntu jest najczęściej związane z okresem dorastania, gdy młody człowiek poszukuje własnej tożsamości i wartości. Młodzi ludzie sprzeciwiają się systemowi wartości, którym kierują się starsi, trudno im zaakceptować istniejący świat, rządzące nim normy. Często odczuwają presję ze strony społeczeństwa, rodziny czy szkoły, aby dostosować się do istniejącego porządku społecznego.
- Teza:** Bunt przeciwko porządkowi społecznemu prowadzi do konfliktu.

Rozwinięcie

- W *Tangu* Mroźek ukazał spór w rodzinie Stomilów, w której dochodzi do starcia poglądów Artura, przedstawiciela młodego pokolenia, oraz jego ojca Stomila i starego pokolenia, które stoi po jego stronie. Rodzice Artura – Stomil i Eleonora – nie przestrzegają ani konwenansów, ani zasad moralnych. Wspominają czasy młodości, a bunt ze swojej młodości uznają za najwyższą wartość, ponieważ umożliwił im zburzenie sztywnego świata opartego na pomnikach tradycji. Fascynują się nowoczesnością i prymitywizmem Edka.
- Artur buntuje się, chcąc powrotu dawnego świata i tradycji, sprzeciwia się ojcu i nowoczesności. Uważa, że rodzice, a zwłaszcza Stomil, niszczą tradycję. Nie może pogodzić się z brakiem wartości, nie chce żyć w świecie anarchii, pozbawionym porządku i domaga się przywrócenia dawnych zasad, zburzonych przez pokolenie rodziców.
- Artur chce zmienić świat, domagając się przywrócenia dawnych wartości. Próbuje zaprowadzić porządek w rodzinie, narzucić domownikom formę, którą uważa za zbawienną. Dlatego babci Eugenii każe położyć się na katafalku, a wujowi Eugeniuszowi nakłada na głowę klatkę na ptaki. Przełomowym momentem odbudowy utraconych wartości jest ceremonia ślubu z Alą oparta na tradycji. Wprawdzie udaje mu się wprowadzić rekwizyty z dawnego świata (suknia z welonem, odświętne ubrania i aparat), jednak wykonanie zdjęcia rodzinnego zepsutym aparatem jest niemożliwe, a błogosławieństwo babci przepełnia ironia i sarkazm.
- Artur dochodzi do wniosku, że przywrócenie ładu jest możliwe jedynie za pomocą nowej idei. Gdy wartości, takie jak Bóg, postęp, sport czy eksperyment, zostają przez rodzinę odrzucone, Artur decyduje się na przejęcie władzy. Uważa, że to jedyny sposób na uchronienie świata przed panującym chaosem. Okazuje się jednak, że głoszone przez niego hasła są tylko marzeniami, a Artur jest niezdolny do czynu. Jego idea przejęcia władzy upada, gdy zostaje zabity przez Edka, który przejmuje rządy.
- Kontekst:** *Tango* powstało w latach 60. XX w., gdy Polska była pod rządami komunistycznego reżimu, który narzucał ścisłe określony porządek społeczny. Mroźek nawiązuje do sytuacji, do której doszło po wydarzeniach październikowych 1956 r.,

gdy w wyniku odwilży politycznej społeczeństwo włączyło się w narodowy ruch buntowniczy. Jednak lata 60. przyniosły zmiany – została ograniczona swoboda wypowiedzi publicznych.

Podsumowanie

- *Tango* jest nie tylko dramatem o konflikcie pokoleń i kontrastach społecznych, lecz także metaforą dla szerszych problemów polityczno-społecznych. Bunt, w wyniku którego powstaje konflikt, może zakończyć się tragicznie i prowadzić do klęski. Bohater Tanga, Artur, buntuje się, ale w swoich dążeniach do zmiany świata jest samotny i podobnie jak romantycy ponosi klęskę – ginie. Konflikt w społeczeństwie, w którym istnieją różne, sprzeczne ze sobą idee, nie przynosi oczekiwanych efektów, prowadzi do utraty wartości, posłuszeństwa, poddania się manipulacji.

Zasady oceniania

0-15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

0-8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologicznej

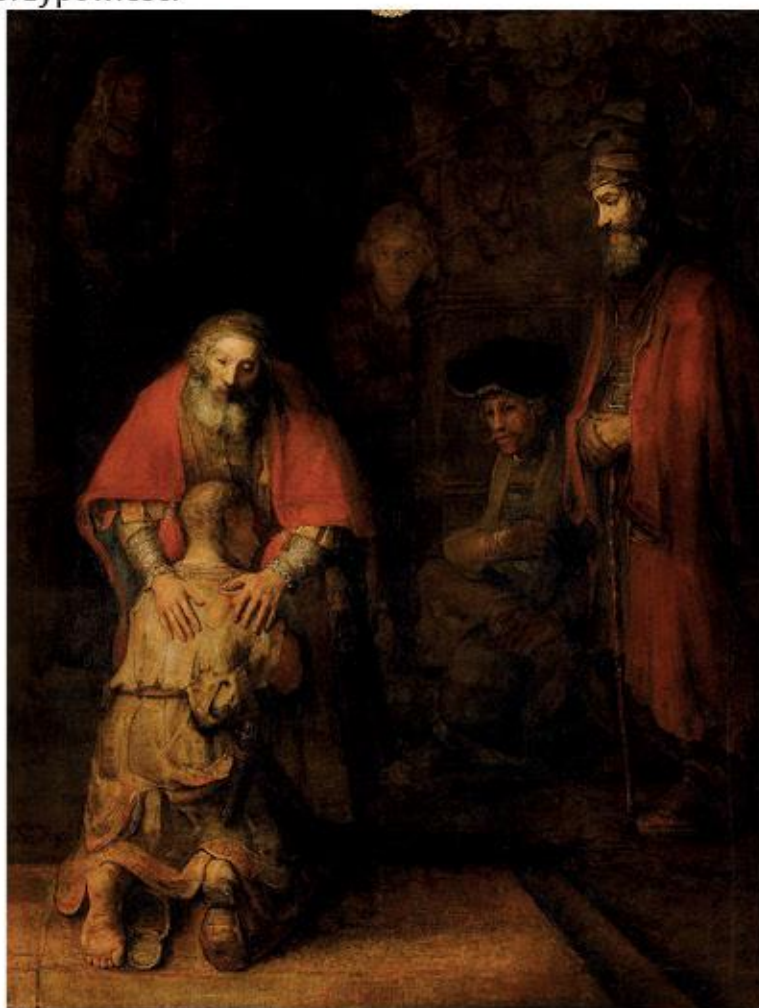
0-2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologicznej

0-3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy

0-2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologicznej oraz podczas rozmowy

Zadanie 11. 0-15 pkt

Na czym polega uniwersalność biblijnych przypowieści? Omów problem, analizując obraz Rembrandta *Powrót syna marnotrawnego* oraz wybraną przypowieść.

Rembrandt, *Powrót syna marnotrawnego*, Państwowe Muzeum Ermitaż, Petersburg, lata 60. XVII w.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Przypowieści, zwane inaczej parabolami, to charakterystyczne dla Biblii formy literackie, których celem było przekazanie odbiorcom skomplikowanych zagadnień moralnych i praw rządzących ludzką egzystencją.
- Przypowieści mają charakter dydaktyczny – ich głównym celem jest pouczenie odbiorcy.

Rozwinięcie zagadnienia

Teza: przypowieści biblijne mają charakter uniwersalny, ponieważ odzwierciedlają prawidłowości rządzące życiem człowieka, ukazują typowe postawy i uczą.

Argumenty

- Obraz Rembrandta *Powrót syna marnotrawnego* jest malarskim wyobrażeniem sceny z biblijnej przypowieści; artysta przedstawił moment, w którym tytułowy syn klęczy przed ojcem w postawie pokory, uniżenia, ale i nadziei; ojciec przytula klęczącego i obejmuje go rękoma; wygląd syna świadczy o jego przeżyciach – głodzie, nędzy i poniżeniu, jedna jego stopa jest bosa, na drugiej widać rozpadający się but; obie postacie ukazane są na pierwszym planie i oświetlone, pozostałą część płótna

okrywa cień; z boku został umiejscowiony drugi syn, który nie jest w stanie pogodzić się z sytuacją.

- Biblijna przypowieść o synu marnotrawnym zawarta w Ewangelii świętego Łukasza uczy, czym jest wybaczenie, i ukazuje nie tylko relację między ojcem a synami, lecz także wyjaśnia odbiorcom istotę Bożego miłosierdzia.
- Przypowieści biblijne dzięki schematycznej fabule i ubóstwu realiów zwracają przede wszystkim uwagę na prawidłowości rządzące ludzkim życiem, uczą właściwych postaw i ponadczasowych wartości.
- Dowodem na ponadczasowość przypowieści jest obecność we współczesnej polszczyźnie związków frazeologicznych „miłosierny samarytanin” oraz „syn marnotrawny”, służących do charakteryzowania postaw obecnych w relacjach międzyludzkich.

Podsumowanie

- Przypowieści o synu marnotrawnym oraz o miłosiernym Samarytaninie, podobnie jak inne zawarte w Nowym Testamencie, ukazują uniwersalne postawy, takie jak miłosierdzie, bezgraniczna rodzicielska miłość i nadzieja na wybaczenie.
- ponadczasowości przypowieści świadczy fakt, że stanowią one inspirację dla artystów różnych epok, czego dowodem jest m.in. obraz Rembrandta *Powrót syna marnotrawnego*.
- Uniwersalność przypowieści potwierdzają także obecne we współczesnym języku i często używane frazeologizmy, które mają swoje źródło w parabolicznych opowieściach zawartych w Ewangeliach.

Zasady oceniania

0-15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

0-8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologicznej

0-2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologicznej

0-3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy

0-2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologicznej oraz podczas rozmowy

Zadanie 12. 0-15 pkt

Przedstaw motyw marzyciela dążącego do realizacji ideałów. W odpowiedzi uwzględnij analizę sceny przedstawionej na obrazie oraz odwołaj się do greckiego mitu i innego wybranego tekstu literackiego.

Pieter Bruegel, *Pejzaż z upadkiem Ikarą*, Królewskie Muzeum Sztuk Pięknych, Bruksela, ok. 1557 r.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Idealiści, marzyciele, fanteści to zwykle osoby, które nie znajdują zrozumienia w otoczeniu, a ich dążenie do realizacji celów innych niż przyziemne spotyka się z krytyką lub obojętnością.
- Cele marzycieli mogą mieć rozmaity charakter: osiągnięcia sportowe przekraczające możliwości przeciętnego człowieka, wynalazki i odkrycia naukowe czy doświadczenie czegoś niezwykłego, jak ekstremalna podróż. Jednak droga do ich zrealizowania bywa podobna i polega na upartym dążeniu do celu i niekiedy lekceważeniu zagrożenia.

Rozwinięcie zagadnienia

Teza: motyw marzyciela jest obecny w utworach literackich i innych tekstach kultury od starożytności po czasy współczesne, a postać dążąca do realizacji pragnień, nawet za cenę klęski, odzwierciedla ukryte marzenia większości ludzi, czego przykładem jest grecki mit o Ikarze oraz jego malarska interpretacja – obraz Pietera Bruegla *Pejzaż z upadkiem Ikarą*.

Argumenty

- Grecki mit o Ikarze ukazuje nieposłusznego, pewnego siebie młodzieńca, który wbrew radom rozsądnego ojca decyduje się

na podjęcie próby osiągnięcia tego, czego nikt nie doświadczył – uniesienia się ku Słońcu, a swoją pychę i brak pokory zapłacił utratą życia; Ikar utrwalił się w kulturze jako symbol marzyciela, który ponosi klęskę, podążając wbrew głosom rozsądku za ideałami.

- Obraz *Pejzaż z upadkiem Ikara* obrazuje scenę, w której tytułowy Ikar nie zajmuje naczelnego miejsca, ponieważ na pierwszym planie malarz ukazał pracującego na polu oracza, nieco dalej – pasterza pilnującego owiec, w tle uwidocznił morze i płynące po nim okręty, a na horyzoncie – zamglone góry i miasto; dopiero po uważniejszym przyjrzeniu się można dostrzec nogi tonącej postaci i ptasie pióra sugerujące, że wcześniej były one skrzydłami.
- Ukazana na obrazie scena pozwala stwierdzić, że losy lekkomyślnej jednostki dążącej do realizacji niezwykle pragnień nie znajdują zrozumienia i współczucia w świecie, w którym podstawą egzystencji jest codzienna ciężka praca; tę sytuację można także interpretować jako niemożność dostrzeżenia idealistów i ich dążeń w rzeczywistości, która przytłacza nadmiarem zwykłych, banalnych, ale niezbędnych czynności; na obrazie Bruegla Ikar ginie niezauważony, bo każdy skupia się na wykonywaniu swoich obowiązków.
- Przykładem idealisty – marzyciela jest także bohater *Lalki* Bolesława Prusa – Wokulski (inne przykłady do wyboru: Konrad z *Dziadów* cz. III Adama Mickiewicza, Kordian z dramatu Juliusza Słowackiego), który od wczesnej młodości marzy o pracy w laboratorium nad wynalazkami mogącymi uczynić świat lepszym; bohater pragnie zdobyć wykształcenie, nieustannie czyta i wydaje większość zarobionych pieniędzy na książki, co dla osób z jego otoczenia stanowi powód do drwin i złośliwości; relację bohatera z otoczeniem symbolizują m.in. sytuacje: odpowiedź na rzucone wyzwanie przez jednego z uczestników konspiracyjnego spotkania w postaci brawurowego skoku z Nowego Zjazdu oraz wydobywanie się z piwnicy bez drabiny wśród kpín współpracowników.
- Wokulski w swoich dążeniach jest osamotniony, nie może zrealizować naukowych ambicji ze względu na udział w powstaniu styczniowym, czego konsekwencją było zesłanie na Syberię.
- Kolejną przeszkodą utrudniającą realizację marzeń jest romantyczna miłość do bezdusznej arystokratki, która gardzi uczuciami kupca i nie dostrzega jego walorów duchowych.
- Bohater znajduje uznanie jedynie w oczach idealistów podobnych do niego – naukowca Ochockiego oraz szalonego wynalazcy Geista.

Podsumowanie

- Marzyciele i idealisci decydują się na czyny, które nie znajdują uznania w otoczeniu. Ikar uwidocznił na obrazie ginie niezauważony przez nikogo, a Wokulski od czasów młodości jest wyszydzany.
- W dążeniach do realizacji ideałów są zwykle osamotnieni i skazani na klęskę z powodu oryginalności swoich pragnień.
- Bohaterowie kierujący się ideałami i dążący do realizacji szalonych marzeń są ulubionymi postaciami z utworów literackich, filmów i innych tekstów kultury, ponieważ uosabiają pragnienia wielu ludzi, są nieprzeciętni i oryginalni.

Zasady oceniania

0–15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

0–8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologicznej

0–2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologicznej

0–3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy

0–2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologicznej oraz podczas rozmowy

Zadanie 13. 0–15 pkt

Na podstawie zamieszczonego plakatu oraz wybranego utworu literackiego scharakteryzuj cele i środki służące propagandzie.

Socrealistyczny plakat propagandowy z lat 50. XX w., projekt Witold Chmielewski, 1951 r.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Wielokrotnie w dziejach świata pojawiały się momenty, w których władza posługiwała się propagandą i manipulacją, aby utrzymać swoją pozycję oraz w celu narzucenia wygodnych dla siebie poglądów.
- W XX w. propagandą na dużą skalę posługiwały się władze państw totalitarnych lub mających cechy totalitarne, zwłaszcza Związek Radziecki i faszystowskie Niemcy; w Polsce propaganda była chętnie wykorzystywana m.in. w czasach kształtowania się władzy socjalistycznej w latach 50. XX w.
- Służącą dezinformacji propagandę można odnaleźć zarówno w literaturze, tekstach prasowych, jak i w przekazach wizualnych – na plakatach, obrazach i w rzeźbach; w celach propagandowych wykorzystuje się także spektakle teatralne oraz filmy fabularne i dokumentalne.

Rozwinięcie zagadnienia

Teza: celem propagandy jest przede wszystkim zmanipulowanie odbiorców i narzucanie im postaw oraz poglądów, a tym samym podporządkowanie ich sprawującym władzę; środki służące propagandzie to m.in. uproszczenia i oddziaływanie na emocje, co demaskuje powieść George'a Orwella *Rok 1984*.

Argumenty

- Plakat zaprojektowany przez Witolda Chmielewskiego jest jednym z typowych polskich materiałów propagandowych z lat 50. XX w.; jego będący **sloganem** tytuł zachęca młodych ludzi do pomocy władzy w umacnianiu systemu socjalistycznego na wsi; plakat przedstawia młodą uśmiechniętą kobietę na maszynie rolniczej; postać umieszczona na pierwszym planie promieniuje szczęściem; jej strój stanowi mundur charakteryzujący młodych ludzi zrzeszonych w socjalistycznych organizacjach młodzieżowych, co symbolizuje zwłaszcza czerwony krawat; w tle można zauważyć ukazane w jasnych, promiennych barwach pole i traktor.
- Plakat przemawia środkami typowymi dla propagandy: **uproszczeniem** (zaangażowanie dla budowy socjalizmu na wsi daje szczęście i spełnienie), działa na **emocje** (jasne barwy, budząca sympatię i niosąca nadzieję na lepsze postać na pierwszym planie), jest **sugestywny** (po niedawno zakończonej wojnie mieszkańcy zrujnowanego kraju pragną nadziei na lepsze życie).
- Utwór literacki, którego jednym z istotniejszych problemów jest propaganda i mechanizmy, jakimi oddziałuje ona na odbiorcę, jest powieść George'a Orwella *Rok 1984*; autor odsłania w swoim utworze językowe sposoby manipulacji; język propagandy nazwał nowomową (ang. newspeak) – to określenie na stałe weszło do języka.
- Bohater powieści – Winston Smith – pracuje w Departamencie Archiwów Ministerstwa Prawdy totalitarnego państwa Oceanii, a jego głównym zajęciem jest przekształcanie istniejących tekstów na język nowomowy, aby również te powstałe dawniej całkowicie podporządkować władzy.
- Nowomowa oznacza oficjalny język państwa Oceanii, którego zadaniem nie jest przekazywanie prawdziwego obrazu rzeczywistości, nie służy on też ani komunikacji, ani dostarczaniu informacji, ale stanowi narzędzie manipulacji i zniewalania społeczeństwa; celem narzucania społeczeństwu określonych schematów językowych jest przejęcie kontroli nad myślami, poglądami, sterowanie życiem jednostek, w efekcie także doprowadzenie do zachowań mechanicznych, zależnych jedynie od woli rządzących.
- Środki językowe służące nowomowie to: słownictwo nacechowane emocjonalnie, wyrazy oceniające, szablony i schematy frazeologiczne, slogany i frazesy, ubóstwo leksykalne i wyrażenia eufemistyczne.

Podsumowanie

- Propaganda jest obecna w różnych rodzajach przekazu, np. plakacie, przez który oddziałuje zarówno obrazem, jak i jak słowem (sloganem, hasłem propagandowym), czego przykładem jest plakat z lat 50. zachęcający młodzież do uczestnictwa w upowszechnianiu socjalistycznej władzy na wsi.
- Mechanizmy działania propagandy w państwie totalitarnym obnaża George Orwell w powieści *Rok 1984*.

Zasady oceniania

0–15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

0–8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologicznej

0–2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologicznej

0–3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy

0–2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologicznej oraz podczas rozmowy

Zadanie 14. 0–15 pkt

W jaki sposób teksty kultury przedstawiają ludzi samotnych? Wnioski wyprowadzone z analizy obrazu Edwarda Hoppera odnieś do wybranego utworu literackiego.

Edward Hopper, *Pokój w Nowym Jorku*, Sheldon Memorial Art Gallery, Lincoln, 1932 r.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Samotność to zjawisko poddawane analizie przez psychologów, socjologów oraz przedstawiane przez artystów różnych dziedzin.
- Samotność bywa ujmowana jako stan niepożądany, niosący cierpienie, ale także jako wyzwanie i szansa.
- Człowiek może być samotny z wyboru lub jego alienacja jest wynikiem splotu życiowych okoliczności.

Rozwinięcie zagadnienia

Teza: malarstwo oraz teksty literackie często przedstawiają samotność jako stan ograniczający, niszczący psychikę człowieka, czego przykładem są dzieła amerykańskiego artysty Edwarda Hoppera, jednak w niektórych utworach można spotkać się z innym ujęciem stanu odosobnienia – ukazaniem go jako szansę na znalezienie w sobie siły do działania.

Argumenty

- Obraz Hoppera *Pokój w Nowym Jorku* jest jednym z przykładów dzieł artysty przedstawiających samotność w dużym mieście; obraz ukazuje wnętrze pokoju i dwoje ludzi siedzących obok siebie, ale zdecydowanie samotnych; postacie nie patrzą na siebie, nie czuje się między nimi bliskości, mężczyzna wpatruje się w gazetę, ubrana w czerwoną suknię kobieta siedząca bokiem do pianina uderza jednym palcem w klawisz; czerwień sukni można odczytać jako głębokie uczucie zderzone z obojętnością mężczyzny ubranego w urzędowy strój.
- Nostalgiczna scena na obrazie ma charakter statyczny, zawiera niedopowiedzenie, sugeruje niepokój i niezaspokojone pragnienia emocjonalne.
- Ukazany na obrazie motyw samotności jest tożsamy z cierpieniem przeżywanym przez bohaterów, którzy znajdują się w jednym pomieszczeniu, lecz duchowo osobno.
- Postacią samotną, dla której odosobnienie może być szansą, jest Konrad – bohater dramatu Adama Mickiewicza *Dziady* cz. III; w Prologu pogrążony we śnie bohater przeżywa wewnętrzną walkę o jego duszę, w jego wnętrzu przemawia Anioł przekonujący go, że samotność w carskim więzieniu jest dla niego zadaniem i szansą („samotność mędrców mistrzyni”), dzięki której może on znaleźć w sobie duchową siłę.
- Konrad nie wykorzystuje swojej szansy, wygłoszony w scenie II (Improwizacja) monolog zaczyna od słów „Samotność. Cóż po ludziach?”; bohater gardzi innymi ludźmi, czuje się wybrańcem, kimś przekraczającym ludzką miarę, dla kogo jedynie natura i Bóg mogą być partnerami w twórczości; pogrążony w samotności, czujący wzdętą dla innych Konrad popada w bluźnierstwo i traci szansę, jaką dało mu odosobnienie.
- Przeciwwstawieniem postawy Konrada jest inny bohater dramatu Mickiewicza – ks. Piotr, który z kolei cechuje się pokorą i ufnością wobec Boga; ks. Piotr zostaje wynagrodzony wizją niosącą nadzieję na pojawienie się wybawcy narodu o tajemniczym imieniu 44.

Podsumowanie

- Teksty kultury ukazują stan samotności jako cierpienie i stan wyniszczający (obraz Hoppera) lub jako moment próby, z której można wyjść zwycięsko (jak ks. Piotr) lub ponieść klęskę (Konrad).
- Różnica między omówionymi postaciami polega na ich sytuacji: postacie z obrazu znajdują się na wolności, przebywają razem w jednym pomieszczeniu, ale mimo to sprawiają wrażenie samotnych, bohaterowie *Dziadów* to więźniowie, którzy przebywają w odosobnieniu sam na sam ze sobą i z własną duszą.

Zasady oceniania

0–15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

- 0-8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologicznej
- 0-2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologicznej
- 0-3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy
- 0-2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologicznej oraz podczas rozmowy

Zadanie 15. 0-15 pkt

Jaką funkcję w dziełach artystycznych pełnią symbole? Wyjaśnij, odwołując się do fragmentu artykułu Andrzeja Z. Makowieckiego oraz dwóch wybranych tekstów kultury, w tym przynajmniej jednego literackiego.

Wedle teorii poetyckiej popularnej na przełomie wieków, symbol wypowiadać ma to właśnie, co trudno wyrażalne i nieokreślone. Będą to przede wszystkim stany i nastroje podświadome, stanowiące odbicie duszy powszechnej. Symbol nie nazywający, ale sugerujący owe stany musi być narzędziem ekspresji pośredniej, podsuwającej pewne nastroje uczuciowe i zachęcającej odbiorcę do „współodczuwania”, bez dociekania nawet źródła tych nastrojów i przeżyć.

Andrzej Z. Makowiecki, *Poezja Młodej Polski* [w:] tegoż, *Młoda Polska*, Warszawa 1981.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

- Symbol jest jednym ze środków artystycznego wyrazu obecnym w różnych dziedzinach sztuki.
- Symbolem nazywa się pojedynczy motyw lub zespół motywów, który oprócz znaczenia dosłownego (mniej istotnego) ma znaczenie ukryte, wyraża treści niejasne, niejednoznaczne, odczuwane, często należące do sfery metafizycznej.

Rozwinięcie zagadnienia

Teza: artyści różnych epok chętnie posługują się symbolami, pozostawiając odbiorcy przestrzeń do odczytywania różnych znaczeń lub wskazując na zjawiska niepoddające się jednoznacznej interpretacji.

Argumenty

- Fragment artykułu Makowieckiego odnosi się do funkcji symbolu w epoce modernizmu, kiedy uznano, że artysta najpełniej i najbardziej właściwie może wyrazić swoje przemyślenia i odczucia przez motywy symboliczne.
- Makowiecki twierdzi, że modernistyczna teoria poezji zakłada wyrażanie tego, co niewyraźne, odzwierciedlanie trudnych do zdefiniowania stanów emocjonalnych i przeżyć religijnych.
- Autor zwraca uwagę na działanie symbolu polegające na sugerowaniu stanów i nastrojów zamiast dosłownego ich nazywania.
- Znaczącą rolę symbole odgrywały w epoce baroku w malarstwie i literaturze zawierającej motyw marności (*vanitas*).
- Przykład takiego zastosowania symbolu zaprezentował Philippe de Champaigne na obrazie właśnie o tytule *Vanitas*, na którym znajdują się charakterystyczne dla tego czasu motywy: czaszka sugerująca znikomość ludzkiego życia, klepsydra oznaczająca nieubłagany upływ czasu, kwiat (tulipan), który cieszy swoim pięknem przez krótki moment, zanim zacznie więdnąć.
- Wywodzący się ze starotestamentowej Księgi Koheletha motyw marności miał przez elementy symboliczne uświadomić odbiorcy, jak krótkie i przemijające jest jego życie, a wszelkie piękno jest zapowiedzią nieuchronnej śmierci.
- Wyrażanie niejednoznacznych treści i budowanie nastrojów dzięki symbolom było charakterystyczne dla literatury i sztuki Młodej Polski, czego przykładem jest symboliczny dramat Stanisława Wyspiańskiego *Wesele*.
- W swoim utworze dramaturg wykorzystał różne rodzaje symboli: postaci (np. Upiór, Stańczyk, Rycerz), przedmioty (złoty róg, czapka z pawim piórem), miejsca (weselna chata) i sytuacje (chocholi taniec).
- Istotą symbolu jest możliwość różnorodnego odczytania, czego przykładem jest Chochół obnażający ukryte i tłumione emocje bohaterów, ich lęki i pragnienia, oznaczający w finałowej scenie stan martwoty i marazmu polskiego społeczeństwa, ale także nadzieję (okrywając krzak róży, sugeruje jej przyszłe odrodzenie, ożywienie).

Podsumowanie

- Przedstawione przykłady potwierdzają myśl Makowieckiego, że rolą symbolu jest ukazywanie treści ukrytych.
- W odniesieniu do malarstwa barokowego są to kwestie metafizyczne, dotyczące ludzkiego życia i jego przemijania.
- Celem zastosowania tak wielu symboli w dramacie Wyspiańskiego było ukazanie stanu świadomości polskiego społeczeństwa przełomu XIX i XX w., obnażenie narodowych mitów i ujawnienie różnorodnych nastrojów i pragnień ówczesnych Polaków.

Zasady oceniania

0-15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

- 0-8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologicznej
- 0-2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologicznej
- 0-3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy
- 0-2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologicznej oraz podczas rozmowy

Zadanie 16. 0-15 pkt

Jak artyści wykorzystują środki językowe do kreowania plastycznych obrazów literackich? Omów zagadnienie, odwołując się do przytoczonego fragmentu tekstu Edyty Gracz-Chmury oraz wybranego tekstu literackiego.

Edyta Gracz-Chmura

Pejzaż odchodzącego świata – „Miejsce” Andrzeja Stasiuka

Język opowiadania Stasiuka pełen jest różnorodnych środków stylistycznych, które nadają prozie funkcje poetyckie. Sprawiają również, że w wyobraźni czytelnika opisy pojawiają się na kształt onirycznych wizji. Do najciekawszych tropów poetyckich należą: metafory („fontanny sypkiego śniegu”, „okruchy zdarzeń”); personifikacje („Czas jest kuszący”, „barok będzie szedł o lepsze z bizantyjskością”, „wilgoć najadła północne podwaliny”); porównania („nagość wygląda jak płatek zdartej skóry”, „wszystko cuchnęło jak jakiś szpital”, „belki niczym mumie”); czy liczne epitety, animizacje i animalizacje, jak chociażby: „grzbiety koni parowały tak samo jak godzinę wcześniej grzbiety ludzi”; „Dwie ciemne sylwetki koni wspinają się w górę stoku, za nimi mała postać człowieka. Ich kroki są tak samo znużone”. Autor z upodobaniem kontrastuje ze sobą obiekty wzniosłe, sakralne z językowymi prozaizmami: „ołtarz stał koślawo”, „tabernakulum z wyrwanymi drzwiczkami przypominało odrapaną skrzynkę”, „[ikony] tonęły w ciemnościach, spęczniałe od wilgoci”, „zapach wnętrza (cerkwi) był zapachem piwnicy”, „Twarz świętego Dymitra ciemniała [...], nagie ciało Adama przybierało bury odcień gliny”. Wiele opisów ma charakter sensualny. Czytamy, że „powietrze było gęste od balsamicznej woni, jakby materializacja świątyni dokonywała się w przestrzeni wszystkich zmysłów”, „zwielokrotniony echem stukot narzędzi odbijał się w dolinie”, „jasna fala toczyła się przez wypełnioną zbutwiałym zapachem nawę” czy że „można wejść, czuć na skórze dotyk, lecz wszystko przepływa między palcami”.

Niektóre opisy ruin cerkwi przypominają te znane z ballady romantycznej bądź powieści grozy, epatują wręcz romantycznym gotyzmem:

W miejscu, gdzie kiedyś wisały dzwony, gnieździł się puszczyk. Jego nocne pohukiwanie stawiało pod znakiem zapytania realność istnienia świątyni. W pogodne księżycowe noce kopułki wyraźnie odcinały się na tle nieba. Nad koronami dębów i jesionów górowały żeliwne krzyże [45–46].

Edyta Gracz-Chmura, *Pejzaż odchodzącego świata – „Miejsce”* Andrzeja Stasiuka [w:] *Dzieje najnowsze w literaturze polskiej. Szkice o współczesnej poezji i prozie*, red. A. Buchała, Warszawa 2019.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

Wypowiedź literacka może być w różny sposób ukształtowana. Istotnym elementem kreowania plastyczności obrazów literackich, czyli żywego, barwnego kreowania rzeczywistości, jest stosowanie środków językowych. Pisarze wykorzystują całą gamę środków stylistycznych, np. epitetów, porównań, metafor, animizacji, personifikacji, by wykreować różne obrazy literackie.

Rozwinięcie zagadnienia

Teza: pisarze wykorzystują środki językowe, by wykreować różne obrazy literackie, zarówno realistyczne, jak i impresjonistyczne czy wręcz oniryczne.

Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Edyta Gracz-Chmura, *Pejzaż odchodzącego świata – „Miejsce”* Andrzeja Stasiuka)

- Autorka analizuje język opowiadania *Miejsce* Andrzeja Stasiuka.
- Pisarz w opowiadaniu przedstawił sytuację odchodzenia w niepamięć miejsca kultu ważnego dla części osób.
- Stasiuk wykorzystał różnorodne środki stylistyczne, np. metafory, personifikacje, porównania, epitety, animizację.
- Cechą charakterystyczną języka opowiadania Stasiuka jest także zestawianie ze sobą obiektów wzniosłych, sakralnych z językowymi prozaizmami.
- Język niektórych opisów przypomina język romantycznych ballad czy powieści grozy.
- Wykorzystane przez pisarza środki stylistyczne nadają prozie funkcję poetycką, kreują oniryczne wizje, tworzą zmysłowe opisy.

Argumenty związane z innym przywołanym tekstem kultury (Władysław Reymont, *Chłopi*, t. 1, *Jesień*)

- W powieści została przedstawiona wiejska społeczność żyjąca na polskiej wsi pod koniec XIX w.
- Pisarz wykorzystuje różne metody pisarskie, np. realizm, naturalizm, impresjonizm.
- We fragmentach, w których dominuje impresjonistyczne obrazowanie (np. ukazanie krajobrazu wiejskiego wczesną jesienią), pisarz stosuje liczne porównania, wyrazy i wyrażenia przenośne, epitety, w tym metaforyczne, animizacje i personifikacje.
- Zastosowane środki językowe służą uchwyceniu chwili, utrwaleniu przemijającego momentu, nadają opisywanym zjawiskom przyrody cech istot żywych, potęgują wrażenia barwne, odwołują się do zmysłów czytelnika (szczególnie zmysłu wzroku, słuchu i dotyku).

Podsumowanie

Wybór środków stylistycznych wpływa na plastyczność obrazu. Opisywany fragment rzeczywistości przemawia do wyobraźni, jest obrazowy, oddaje piękno świata. Zastosowane środki językowe nadają opisywanym rzeczom różnych cech, wpływają na zmysły czytelnika.

Zasady oceniania

0–15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

0–8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologicznej

0–2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologicznej

0–3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy

0–2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologicznej oraz podczas rozmowy

Zadanie 17. 0–15 pkt

W jakim celu użytkownicy mediów społecznościowych stosują hashtagi? Odpowiedz, odwołując się do tekstu Agniesz-

ki Anny Niekrewicz oraz własnych doświadczeń komunikacyjnych.

Agnieszka Anna Niekrewicz

Od porządkowania do kreowania przekazu – komunikacja za pomocą hashtagów. Studium językoznawcze

Hashtagi (od ang. *hash* 'nazwa graficznego znaku #' + *tag* 'znacznik'; 'slogan') są stałym elementem współczesnej komunikacji w mediach społecznościowych *ex definitione* służącym do identyfikacji wiadomości na określony temat. Stanowią ciąg znaków poprzedzonych symbolem #, tworzących wyraz, liczbę, grupę wyrazów, niekiedy również zbitkę liter pozbawionych znaczenia, pełniący funkcję hiperłącza, które po naciśnięciu przenosi internautę do zbioru wypowiedzi werbalnych i/lub graficznych (zależnie od serwisu) oznaczonych tym samym hashtagiem, więc – przynajmniej częściowo – ze sobą powiązanych. W ten sposób ułatwiają odnalezienie tekstów na określony temat, służą grupowaniu wiadomości dotyczących tego samego problemu, a jeśli są wystarczająco popularne, dodatkowo zwiększają liczbę odsłon oznaczonego nimi wpisu w wyszukiwarkach mediów społecznościowych. [...]

Hashtagi są stałym elementem komunikacji [...] traktowanym przez wielu użytkowników jako niezbędna część postu (por. #hashtagmusibyc), nawet jeśli celem nadawcy nie jest zwiększenie zasięgu opublikowanej wypowiedzi. Z tej konstatacji wynika diametralna zmiana roli hashtagu, który – choć postrzegany jako wręcz obligatoryjny – przestał być traktowany jako narzędzie kategoryzacji semantycznej i agregacji rozmów na ten sam temat. Dla wielu użytkowników mediów społecznościowych jest po prostu środkiem współtworzącym przekaz, co coraz częściej oznacza także brak świadomości jego pierwotnej funkcji kategoryzacyjnej, ale oczywiście nie powoduje jej wykluczenia – dodanie znaku # tworzy bowiem automatycznie odnośnik do innych tekstów zawierających ten sam hashtag.

Analiza budowy hashtagów [...] pozwoliła zidentyfikować 18 funkcji komunikacyjnych [...]: określanie/doprecyzowywanie tematu wypowiedzi, [...] podsumowanie wypowiedzi, [...] formułowanie wskazówek interpretacyjnych, wyrażenie emocji, manifestacja postaw, [...] wskazanie adresata, [...] określenie genezy wpisu, [...] zabawa słowem [...].

Wielość funkcji w połączeniu ze złożonością i różnorodnością form hashtagów świadczy o coraz częstszym zastępowaniu tendencji do precyzji wyszukiwania i ekonomiczności swobodnym kreowaniem miejsca hashtagu w obrębie postu internetowego. Ta swoboda czyni z hashtagów jednostki polifunkcyjne, zależne wyłącznie od intencji nadawcy, niepodporządkowane żadnym regułom poza formą zapisu. [...]

Agnieszka Anna Niekrewicz, *Od porządkowania do kreowania przekazu – komunikacja za pomocą hashtagów. Studium językoznawcze*, Gorzów Wielkopolski 2020.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

Komunikacja elektroniczna intensywnie się zmienia, pojawiają się nowe elementy, modyfikowane są ich role. Jednym z ważniejszych wyróżników mediów społecznościowych są hashtagi. Początkowo były one wykorzystywane jako składnik nazwy kanałów tematycznych (zwanych także pokojami) funkcjonujących w obrębie czatów. Z czasem zostały upowszechnione przez użytkowników serwisu Twitter do oznaczania wiadomości. Stały się słowami kluczowymi ułatwiającymi wyszukiwanie wypowiedzi.

Rozwinięcie zagadnienia

Teza: współcześnie użytkownicy mediów społecznościowych stosują hashtagi w różnych celach.

Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Agnieszka Anna Niekrewicz, *Od porządkowania do kreowania przekazu – komunikacja za pomocą hashtagów. Studium językoznawcze*)

- Autorka wyjaśnia, czym są hashtagi (ciąg znaków poprzedzonych symbolem #, tworzących wyraz, liczbę, grupę wyrazów, niekiedy również zbitkę liter pozbawionych znaczenia).
- Wskazuje ich podstawową funkcję – hashtag pełni funkcję hiperłącza, które po naciśnięciu przenosi internautę do zbioru wypowiedzi słownych i/lub graficznych (zależnie od serwisu) oznaczonych tym samym hashtagiem.
- Hashtagi służą identyfikacji oraz ułatwiają odnalezienie wiadomości i tekstów na określony temat, a także grupowaniu wiadomości dotyczących tego samego problemu, więc – przynajmniej częściowo – ze sobą powiązanych.
- Hashtagi mogą też zwiększyć liczbę odsłon oznaczonego nimi wpisu w wyszukiwarkach mediów społecznościowych.

Argumenty potwierdzone przykładami własnych doświadczeń komunikacyjnych, np.:

- Stosowanie hashtagów w mediach społecznościowych.
- Ustosunkowanie się do argumentów autorki na podstawie własnych doświadczeń komunikacyjnych.
- Podanie przykładów znanych z mediów społecznościowych hashtagów służących identyfikacji wiadomości na określony temat, ułatwiających odnalezienie tekstów na określony temat, np. #zdalne, #matura2023.
- Podanie przykładów znanych z mediów społecznościowych hashtagów służących wyrażaniu emocji, manifestacji postaw, np. #niechcemisie, #odwołajcieszkoXD, #twitterowelekcyjepomocy.
- Ocena znaczenia hashtagów jako narzędzia komunikacji.

Podsumowanie

Funkcja hashtagów w mediach społecznościowych zmienia się. Już nie tylko służą identyfikacji wiadomości na określony temat, ale pełnią wiele innych funkcji (wskazanie funkcji dominujących wśród użytkowników mediów społecznościowych należących do grona osób znanych osoby mówiącej). Próba określenia kierunku rozwoju funkcji hashtagów.

Zasady oceniania

0–15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

0–8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologicznej

0–2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologicznej

0–3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy

0–2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologicznej oraz podczas rozmowy

Zadanie 18. 0-15 pkt

Jednostka w świecie totalitarnym. Omów zagadnienie na podstawie zamieszczonego poniżej materiału oraz wybranego tekstu kultury.

Czesław Miłosz

Który skrzywdziłeś

Który skrzywdziłeś człowieka prostego,
Śmiechem nad krzywdą jego wybuchając,
Gromadę błaznów koło siebie mając
Na pomieszanie dobrego i złego,

Choćby przed tobą wszyscy się skłonili,
Cnotę i mądrość tobie przypisując,
Złote medale na twoją cześć kując,
Radzi, że jeszcze jeden dzień przeżyli,

Nie bądź bezpieczny. Poeta pamięta
Możesz go zabić – narodzi się nowy.
Spisane będą czyny i rozmowy.

Lepszy dla ciebie byłby świt zimowy
I sznur, i gałąź pod ciężarem zgięta.

Washington D.C., 1950

Czesław Miłosz, *Który skrzywdziłeś* [w:] tegoż, *Poezje wybrane*, Wrocław 2013.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie – osadzenie zagadnienia w kontekście historycznoliterackim i politycznym

- Totalitaryzm to system rządów, w którym rządzący chcą kontrolować wszystkie przejawy życia obywateli. Cechami państwa totalitarnego są: oficjalna ideologia (np. faszyzm czy komunizm), monopol jednej partii, system policyjny (kontrola społeczeństwa z wykorzystaniem tajnych służb, przemocy i strachu), ścisła kontrola środków masowego przekazu. Przykładem państw totalitarnych są III Rzesza i Związek Radziecki. Twórcy ukazali system totalitarny w wielu tekstach literackich. Niekiedy opisywali konkretny (historyczny) totalitaryzm i przedstawiali losy jednostki przykładowo w III Rzeszy czy Związku Radzieckim. W innych utworach pisarze, charakteryzując postawy jednostek wobec władzy totalitarnej, przedstawili fikcyjny obraz rządów totalitarnych. Na sposób przedstawienia rządów totalitarnych wpływają doświadczenia życiowe autorów. Na przykład Czesław Miłosz poznał zarówno rządy stalinowskie, jak i faszystowskie w czasie II wojny światowej. Obserwował również początki tworzenia komunistycznych rządów w powojennej Polsce. Wiersz *Który skrzywdziłeś* napisał w Stanach Zjednoczonych.
- George Orwell faszystowskie rządy totalitarne poznał, gdy jako dziennikarz obserwował wojnę domową w Hiszpanii. Efektem było wydanie w 1949 r. powieści *Rok 1984*.

Rozwinięcie zagadnienia w kontekście literacko-kulturowym

Teza: autorzy przedstawiają różne postawy wobec totalitaryzmu, pokazują tych, którzy ulegli systemowi, oraz tych, którzy walczą z systemem. Twórcy ukazują również skutki różnych wyborów.

Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Czesław Miłosz, *Który skrzywdziłeś*)

- Wiersz jest przykładem liryki zwrotu do adresata, osoba mówiąca zwraca się do dyktatora, posługuje się słownictwem wartościującym, silnie nacechowanym emocjonalnie („błazny”).
- Obraz systemu totalitarnego:
 - rządy dyktatora (kult jednostki);
 - nieuczciwa władza;
 - brak podstawowych zasad etycznych („pomieszanie dobrego i złego”);
 - wszechobecny strach, poczucie zagrożenia;
 - brak sprawiedliwości;
 - pogarda dla prostych, „zwykłych” ludzi.
- Różne postawy wobec totalitaryzmu.
- Charakterystyka współpracujących z rządami totalitarnymi („gromada błaznów”):
 - ze strachu lub dla korzyści popierają dyktatora;
 - pochlebcy (kują złote medale dla dyktatora);
 - potwierdzają nieprawdę („Cnotę i mądrość tobie przypisując”).
- Postawa poetów:
 - dają świadectwo prawdzie;
 - nie boją się stracić życia.
- Charakterystyka osoby mówiącej w wierszu:
 - stoi po stronie sprawiedliwości;
 - krytykuje dyktatora;
 - ostrzega go (grozi mu);
 - wierzy w upadek totalitaryzmu i zwycięstwo sprawiedliwości.

Argumenty związane z innym tekstem kultury (George Orwell, *Rok 1984*)

- Akcja dzieje się w Londynie, który jest głównym miastem Pasa Startowego Jeden, trzeciej pod względem zaludnienia prowincji Oceanii; w państwie funkcjonuje system czterech ministerstw (Prawdy, Miłości, Pokoju, Obfitości).
- W utworze, w konwencji fantastyki, ukazano rządy totalitarne; potwierdzeniem wykorzystania fantastyki może być nowy język – nowomowa czy teleekrany, które służą do emitowania programów, ale też do śledzenia obywateli.
- Antyutopijny charakter powieści (przedstawienie społeczeństwa przyszłości zorganizowanego w taki sposób, że wolność jednostki jest ograniczona przez całkowite podporządkowanie jej systemowi władzy).
- Obraz totalitaryzmu:
 - rządy dyktatora (Wielkiego Brata);
 - rządy za pomocą strachu;
 - unifikacja (członkowie Partii noszą takie same ubrania);
 - stała inwigilacja („zwykła” policja i Policja Myśli, teleekran);
 - wprowadzenie nowego języka – nowomowy;
 - oddziaływanie na obywateli wszechobecnymi hasłami, propaganda;
 - główne zasady, za pomocą których władza rządzi w państwie: wojna, niewola, ignorancja.
- Postawa jednostki wobec totalitaryzmu w utworze Orwella:
 - główny bohater, Winston Smith, jest pracownikiem Ministerstwa Prawdy, członkiem partii;
 - początkowo buntuje się przeciwko systemowi, zakochuje się, chce wstąpić do Bractwa;
 - totalitarne rządy (propaganda, manipulacja, nowomowa) powodują, że przyzwyczaił się do istniejących zasad, zaczął posługiwać się językiem propagandy, propagandowymi sloganami, utracił zdolność samodzielnego myślenia, kierował się oficjalną propagandą, bał się.

Podsumowanie

Pisarze przedstawiają różne postawy wobec rządów totalitarnych. Miłosz charakteryzuje ludzi, którzy ulegli sile systemu, poddali się, ale ukazuje też takich, którzy nawet za cenę życia są gotowi walczyć z niesprawiedliwością. W wierszu noblisty można dostrzec romantyczną wiarę w siłę i moc poezji. Orwell w swojej powieści ukazał bohatera, który podporządkował się władzy totalitarnej. Wymowa pesymistyczna utworu jest zgodna z poetyką antyutopii.

Zasady oceniania

0–15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

- 0–8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologowej
- 0–2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologowej
- 0–3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy
- 0–2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologowej oraz podczas rozmowy

Zadanie 19. 0–15 pkt

Jaką funkcję pełnią kolokwialne określenia? Odpowiedz, odwołując się do tekstu Elżbiety Skorupskiej-Raczyńskiej oraz własnych doświadczeń komunikacyjnych.

Elżbieta Skorupska-Raczyńska

Grosz do grosza... O określeniach pieniądza w polszczyźnie

Stosunek do pieniędzy bywa bardzo osobisty i emocjonalny, o czym świadczą liczne ich kolokwialne nazwy, zarówno określające środki płatnicze ogółem, jak np. wręcz serdeczne: *bejsy, flo, hajc, hajsio, kaszanka, mamona, maniana, morice, papa, pitosy, sara, siopa, sosisio, szmalec, szpek* itp. (nawiązujące m.in. do codziennego, pospolitego, najprostszego jedzenia), ich odpowiedników o niewielkich walorach, czyli drobnych, stąd pejoratywne, np. *klepce, moniaki* czy *wszaki* itp., jak i szczególnie, między innymi w wypadku monet o wartości 1 złoty – *zyl* czy 1 euro – *eurak*.

Kolokwializacja nazw monet dotyczy również wyjątkowych obiektów, a takim jest zapewne złota pięciorublowa moneta, będąca w obiegu w Rosji, w latach 1897–1911, o wadze 4,3 g, średnicy 18,5 mm, ze stopu o składzie: 90% złota i 10% miedzi. Na jej awersie umieszczono podobiznę z profilu cara Mikołaja II (jak czytamy w *Wielkiej Ilustrowanej Encyklopedii Powszechnej*: „Mierna inteligencja i słaby charakter”) wraz z legendą, zaś na rewersie godło Rosji, czyli wizerunek dwugłowego orła (z herbem Moskwy i Orderem Świętego Andrzeja). Moneta nazywana jest potocznie i żartobliwie *świnką*, jako że – zgodnie z obiegowym przekazem – za pięć rubli można było kupić utuczoną, ładną, młodą, żywą świnię. Moneta bita była w Sankt Petersburgu, a została rozpowszechniona w milionach sztuk, z których do dziś dochoowało się niewiele, co podnosi atrakcyjność i wartość numizmatyczną *świnki*.

Elżbieta Skorupska-Raczyńska, *Grosz do grosza... O określeniach pieniądza w polszczyźnie* [w:] *teżże, Półgębkiem w pół słowa... Leksyka typowych i nietypowych miar, wag i wartości*, Gorzów Wielkopolski 2019.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie

We współczesnej polszczyźnie są obecne różne style funkcjonalne, takie jak styl urzędowy, naukowy czy publicystyczny. W sytuacjach prywatnych, nieoficjalnych, w codziennych rozmowach posługujemy się stylem potocznym. Stosujemy go przede wszystkim w komunikacji ustnej, w rozmowach i nieoficjalnych wypowiedziach, ale także w tekstach pisanych, np. prywatnych listach, e-mailach, pamiętnikach. Charakterystyczną cechą stylu potocznego są kolokwializmy, czyli wyrazy i wyrażenia stosowane tylko w stylu potocznym.

Rozwinięcie zagadnienia

Teza: kolokwializmy pozwalają nam wyrazić emocje (są silnie nacechowane emocjonalnie), a także umożliwiają obrazowe, pla-

styczne nazywanie elementów rzeczywistości.

Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Elżbieta Skorupska-Raczyńska, *Grosz do grosza. O określeniach pieniądza w polszczyźnie*)

- Autorka podaje przykłady kolokwializmów określających pieniądze.
- Kolokwializmami możemy określić zarówno ogólne nazwy pieniędzy, np. *bejsy, mamona*, jak i nazwy szczegółowe, np. *zyl* czy *eurak*.
- Określenia kolokwialne umożliwiają nam wyrażenie bardzo osobistego i emocjonalnego, często wręcz serdecznego stosunku do pieniędzy, np. *kaszanka, szmalec*. Nawiązują one m.in. do codziennego, pospolitego, lubianego jedzenia.
- Kolokwializmy pozwalają nam też wyrazić negatywne emocje, np. w odniesieniu do środków płatniczych o niewielkich wartościach, czyli potocznie *drobniakach*, np. *klepce, moniaki* czy *wszaki*.
- Inną funkcją kolokwialnych określeń jest obrazowe, plastyczne nazywanie elementów rzeczywistości, czego przykładem jest potoczna nazwa złotej pięciorublowej monety – *świnka*.
- Nazwa ta podkreśla jej dawną wartość, kiedy to za pięć rubli można było kupić utuczoną, ładną, młodą, żywą świnię.

Argumenty potwierdzone przykładami własnych doświadczeń komunikacyjnych, np.:

- Potwierdzenie argumentów autorki na podstawie własnych doświadczeń komunikacyjnych – podanie innych kolokwialnych określeń pieniędzy i określenie ich funkcji.
- Podanie przykładów innych potocznych nacechowanych emocjonalnie, np. *mamusia, synuś, pracus*.
- Podanie przykładów wyrażenia obrazowo, dosadnie nazywających rzeczywistość, np.: *mieć muchy w nosie, złota rączka*.
- Wskazanie innych funkcji pełnionych przez określenia kolokwialne, np. ułatwianie skrótowego przekazywania informacji, np. *komórka* zamiast *telefon komórkowy*, *ogólniak* zamiast *liceum ogólnokształcące*, *warzywniak* zamiast *sklep warzywny*, umożliwianie unikania powtórzeń (liczne synonimy), np. *gadać, trajkotać, paplać, nawijać, głądzić*.

Podsumowanie

Obecność we współczesnej polszczyźnie różnych odmian stylistycznych umożliwia nam dostosowanie środków językowych do odbiorcy, do sytuacji, do tematu wypowiedzi, a także celu, który chcemy osiągnąć. Odmiany stylistyczne pozwalają nam wyrazić daną myśl na wiele różnych sposobów. Typowe dla stylu potocznego określenia kolokwialne, dostosowane do sytuacji komunikacyjnej (prywatne rozmowy, nieoficjalne wypowiedzi), ułatwiają nie tylko wyrażenie emocji, zarówno negatywnych, jak i pozytywnych, lecz także umożliwiają skrótowe przekazywanie informacji, powodują, że nasza wypowiedź jest barwniejsza, bardziej plastyczna.

Zasady oceniania

0–15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

0–8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologowej

0–2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologowej

0–3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy

0–2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologowej oraz podczas rozmowy

Zadanie 20. 0–15 pkt

Jakie wyobrażenia miejsc dzieciństwa oraz stosunku do nich można odnaleźć w tekstach kultury? Omów zagadnienie, odwołując się do podanego wiersza Jarosława Iwaszkiewicza oraz wybranego tekstu kultury.

Jarosław Iwaszkiewicz

Odwiedziny miejsc ulubionych w młodości

Wilgotne, zimne i groźące deszczem
Przepływają obłoki – jesienne labędzie.
Przychodzę tutaj znowu, by zobaczyć jeszcze,
Czy mnie ten zmarły obraz bardzo wzruszać będzie.

Bez smutku i bez żalu oglądam strumienie,
Gdzieśmy niegdyś gromadnie roili się nadzy,
Ściernie runię porośle, zagaje, kamienie,
Drzewa w górę wyśmigłe, ścieżki, drogi, miedze.

Dom chyli się do końca, dąb schnie od wierzchołka,
Ogród w las się zamienił, a woda w szuwały,
Gdzie dawniej staw szeroki, dziś wilgotna łąka,
Każdy kąt teraz cichszy, obcy, bardziej szary.

Woda płynąca rzeczki uniosła widoki
Dawniejsze, na swej szklistej powłoce odbite,
Nic nie zostało z tego – tylko te obłoki
Zawsze w stado pierzaste i pierzchliwe zbite.

Przeminęło. Zamknięte. Skończone. Na wieki!
Nie wstrzymuję tej wody. Odpływa, odchodzi,

Niechże bieży, gdzie giną wszystkie, wszystkie rzeki,
Stary świat się pochylił, inny dzień się rodzi.

I kiedy, obcy tutaj, przemierzam ugory,
Patrzę, jak las świerkowy śpi w zielonym futrze,
Niżeli dawną miłość, wyblakłe ubiory,
Wolę ten wiatr dzisiejszy i myślę o jutrze.

Jarosław Iwaszkiewicz, *Odwiedziny miejsc ulubionych w młodości*, z cyklu *Elegie* [w:] tegoż, *Wiersze*, t. I, Warszawa 1977.

Plan wypowiedzi

Wprowadzenie – osadzenie zagadnienia w kontekście egzystencjalnym

Dzieciństwo to okres, który wielu dorosłych wspomina z rozrzewnieniem, ponieważ zwykle jest to czas szczęścia, beztroski, radości. Zapewne dlatego powroty do miejsc dzieciństwa są częstym tematem w tekstach kultury. Osoby dorosłe (bohater, narrator, podmiot liryczny) po latach wspominają miejsca dzieciństwa, z nostalgią mówią o minionych czasach. W tekstach kultury można odnaleźć różne wyobrażenia miejsc dzieciństwa oraz stosunku do nich osób mówiących.

Rozwinięcie w kontekście literacko-kulturowym

Teza: niektóre osoby mówiące wspominają z nostalgią miejsca dzieciństwa, ale żyją dniem dzisiejszym, inni miejsce dzieciństwa cenią wyżej niż obecne miejsce zamieszkania.

Argumenty związane z tekstem danym w zadaniu (Jarosław Iwaszkiewicz, *Odwiedziny miejsc ulubionych w młodości*)

- Ukazanie rzeczywistego miejsca („Przychodzę tutaj”, „Przemierzam ugory”).
- Wspominane miejsce – krajobraz wiejski (ściernie, miedze, ugory).
- Wspomnienie ulubionego miejsca radosnych zabaw.
- Poczucie przemijania miejsca („dom chyli się do końca, dąb schnie od wierzchołka”).
- Świadomość zmian, które zaszły w obrazie miejsca dzieciństwa („ogród w las się zamienił”, „gdzie dawniej staw szeroki, dziś wilgotna łąka”).
- Świadomość ustępowania miejsca nowemu („Stary świat się pochylił, inny dzień się rodzi”).
- Osoba mówiąca nie czuje smutku i żalu, chociaż czuje się obco („każdy kąt teraz [...] obcy”, „obcy tutaj”).
- Dostrzega zmiany, które zaszły w miejscu jego dzieciństwa, jego przemijanie, ale akceptuje to („Nie wstrzymuję tej wody”).
- Osoba mówiąca żyje dniem dzisiejszym („inny dzień się rodzi”, „wolę ten wiatr dzisiejszy i myślę o jutrze”), patrzy w przyszłość („myślę o jutrze”).
- Kontrast między przeszłością a dniem dzisiejszym podkreśla słownictwo („dawniej” – „dziś”, „dawną miłość” – „wiatr dzisiejszy”).
- Zmienność czasu podkreśla nagromadzenie czasowników (np. „odpływa”, „odchodzi”, „bieży”), które dynamizują wypowiedź.

Argumenty związane z innym tekstem kultury (*Epilog Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza)

- Wspomnienie kraju lat dzieciństwa, który został utracony.
- Obraz miejsca dzieciństwa wspominany, utrwalaony we wspomnieniach.
- Miejsce dzieciństwa ukazane jako:
 - miejsce szczęśliwych przeżyć, chwil,
 - miejsce bezpieczne, dobrze znane,
 - zamieszkałe przez serdecznych i bliskich ludzi,
 - kraj ludzi szczerych, wiernych, prawdziwie kochających.
- Miejsce dzieciństwa wspomniane przez emigranta.
- Podmiot mówiący wypowiada się w imieniu własnym („gdziem rzadko płakał”, „rad bym”) i zbiorowości („nasz”, „nas”).
- Tęskni, chce wrócić do kraju lat dzieciennych, przynajmniej myślami („Te kraje rad bym myślami powitał”).
- Miejsce dzieciństwa ceni wyżej niż obecne miejsce zamieszkania.
- Idealizuje i sakralizuje miejsce dzieciństwa („Nie zaburzony błędów przypomnieniem”).
- Ma poczucie przynależności („tak on był nasz własny”).

Podsumowanie

Adam Mickiewicz napisał *Pana Tadeusza* na emigracji, w czasach zaborów, natomiast Jarosław Iwaszkiewicz żył i tworzył w odrodzonej Polsce. Doświadczenia osobiste (emigracja – życie w wolnym kraju) i historyczne (niewola narodowa – odzyskanie niepodległości) wpłynęły na różnice w obrazie miejsc dzieciństwa i stosunek podmiotu mówiącego do nich.

Zasady oceniania

0–15 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

0–8 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi monologicznej

0–2 pkt – kompozycja wypowiedzi monologicznej

0–3 pkt – aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy

0–2 pkt – zakres i poprawność środków językowych w wypowiedzi monologicznej oraz podczas rozmowy

2. Wypracowania

Zadanie 21. 0–35 pkt

Napisz wypracowanie.

- W pracy rozważ **problem** podany w temacie.
- W rozważaniach przedstaw **argumenty**, odwołując się do **utworów literackich** wskazanych w temacie oraz do wybranego **kontekstu** (np. historycznoliterackiego, literackiego, biograficznego, kulturowego, mitologicznego, biblijnego, religijnego, historycznego, filozoficznego, egzystencjalnego, politycznego, społecznego).
- W wypracowaniu odwołaj się zarówno do **problematyki utworów**, jak i do **sposobów przedstawienia danego problemu** w utworze.
- Jednym z utworów literackich musi być **lektura obowiązkowa**. Jeżeli w temacie wskazano tytuł lektury obowiązkowej, to odwołaj się do tej lektury. Jeżeli w temacie nie wskazano tytułu lektury obowiązkowej, to wybierz ją spośród lektur wymienionych w tym arkuszu.
- W wypracowaniu **przedstaw swoje zdanie i je uzasadnij**.
- Twoja praca powinna liczyć co najmniej **400 wyrazów**.

Temat

Symbol – pojedynczy motyw lub zespół motywów występujący w dziele, który jest znakiem treści głęboko ukrytych i niejasnych, mający za zadanie kierować ku nim myśl czytelnika. Odbiór symbolu wymaga dwustopniowej interpretacji semantycznej: zlokalizowania określonej całości (postaci, przedmiotu, sytuacji, zdarzenia, fabuły) w obrębie świata przedstawionego utworu i rozpoznania w owej całości wykładnika znaczeń zaszyfrowanych.

M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Słownik terminów literackich*, Wrocław 2007.

Rozważ, jaką funkcję w utworach literackich pełni symbol. Punktem wyjścia rozważań uczyn przywołaną definicję.

W pracy odwołaj się do:

- wybranej lektury obowiązkowej,
- utworów literackich z dwóch różnych epok,
- wybranych kontekstów.

Przykładowe wskazówki odnoszące się do rozwinięcia tematu

Wstęp:

- W jakich sytuacjach ludzie posługują się symbolami?
- Dlaczego twórcy literatury różnych epok sięgają po symbole?
- W jaki sposób symbol wzbogaca przekazanie treści i możliwość ich odczytania przez odbiorcę?
- Jak zastosowanie symboliki wpływa na sposób kreacji świata przedstawionego w utworach?
- Co oznacza stwierdzenie, że dzięki wprowadzonej do utworu symbolice można wyrazić treści głęboko ukryte?
- Jaką postawę przyjmuje czytelnik wobec dzieła, w którym treści niejasne są wyrażone poprzez symbole?
- Jakie zagadnienia szczególnie często były wyrażane w literaturze w sposób symboliczny?

Rozwinięcie na podstawie lektury obowiązkowej:

Dramat Wyspiańskiego *Wesele* – symbolika odnosząca się do kwestii narodowych

- W jaki sposób epoka, w której powstał dramat, wpłynęła na sposób przekazu treści?
- Czym był symbolizm jako kierunek artystyczny?
- Do jakich wydarzeń historycznych nawiązuje tytuł utworu?
- Na jakich planach rozgrywa się akcja utworu?
- Jakie symboliczne przedmioty pojawiają się w utworze?
- Jakie jest ich znaczenie?
- Jakie symboliczne postacie pojawiają się w utworze?
- Jakie jest ich znaczenie?
- Jakie symboliczne sceny pojawiają się w utworze?
- Jakie jest ich znaczenie?
- W jaki sposób przedstawione symbole wpływają na odczytanie przesłania utworu?

Zamiast dramatu Wyspiańskiego możesz wykorzystać przy realizacji tematu utwory, np.*:

- *Pieśń o Rolandzie*,
- Dante, *Boska komedia*,
- Adam Mickiewicz, *Dziady* cz. III,
- Juliusz Słowacki, *Lilla Weneda*,
- Cyprian Kamil Norwid, *Fortepian Szopena*,
- Stanisław Wyspiański, *Noc listopadowa*,
- Stefan Żeromski, *Rozdziobią nas kruki, wrony...*,
- utwory poetyckie Jana Kasprówicza (np. *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*, *Dies irae*) lub Leopolda Staffa (np. *Kowal*).

*Wskazane utwory mogą być wykorzystane jako konteksty.

Propozycja wykorzystania utworów literackich z dwóch różnych epok

Poemat dygresyjny *Grób Agamemnona* Juliusza Słowackiego – symbolika odnosząca się do kwestii osobistych i naro-

dowych (romantyzm)

- Jakie zagadnienia zostały przedstawione w początkowej części utworu?
- Do jakich skojarzeń prowadzi miejsce wskazane w tytule – ruiny nazywane grobowcem Agamemnona?
- W jaki sposób podmiot liryczny ukazuje swoją twórczość?
- Co symbolizują elementy przyrody składające się na sytuację liryczną: promień światła w grobowcu, dźwięki świerszczy?
- Jak podmiot liryczny ocenia swoje życie i twórczość?
- Co w dalszej części utworu symbolizują miejsca związane z historią starożytnej Grecji: Termopile i Cheronea?
- Jakie ukryte znaczenie ma przywołana postać Leonidasa?
- Do jakich wniosków skłaniają motywy „złotego pasa” i „czerwonego kontusza”?
- Co symbolizuje mityczna „koszula Dejaniry”?
- Jak można zinterpretować symboliczne sensy zdania: *Polsko! lecz ciebie błyskotkami ludzq! Pawiem narodów bylaś i papugą?*
- Do jakich kręgów tematycznych odnoszą się symbole w utworze Słowackiego?
- Jakie wnioski na temat własnych doświadczeń jako poety wyraził twórca poprzez symbole?
- Jak dzięki symbolice ocenił współczesnych sobie Polaków i ich postawę wobec kwestii narodowych?

Wiersz *Przesłanie Pana Cogito* Zbigniewa Herberta – symbolika odnosząca się do kwestii moralnych (literatura 2. poł. XX wieku)

- W jakich okolicznościach społeczno-politycznych powstał wiersz?
- Kim jest tytułowy Pan Cogito?
- Co symbolizuje jego miano?
- Co oznaczają w utworze postawa wyprostowana i na kolanach?
- Jakie znaczenie symboliczne mają w utworze przywołani bohaterowie eposów antycznych: Gilgamesz, Hektor, Roland?
- Jakie inne symbole w utworze odnoszą się do postawy moralnej człowieka?
- Na czym polega zawarty w utworze heroizm etyczny?
- W jaki sposób ta postawa wiąże się z motywami symbolicznymi?

Konteksty, które możesz wykorzystać w rozwinięciu pracy, np.:

- Symbolizm jako kierunek artystyczny modernizmu.
- Wydarzenia historyczne – powstanie listopadowe i okoliczności z nim związane (spiski, przywódcy, podłoże polityczne, postawy Rosjan itp.).
- Bohaterowie mitologii greckiej (pogłębione informacje o Nike, Demeter, Korze, Aresie, Atenie, Charonie).
- Wydarzenia z historii Polski – „złota wolność” szlachecka, upadek Rzeczypospolitej, powstanie listopadowe i jego upadek (spiski, przywódcy, podłoże polityczne, postawy Rosjan itp.).
- Biografia Juliusza Słowackiego (początkowa niechęć do jego utworów, udział poety w powstaniu listopadowym oraz jego poglądy w odniesieniu do tego wydarzenia).
- Romantyczna koncepcja historii.
- Romantyczny sposób kreowania świata w utworze literackim (np. emocjonalność, indywidualizm).
- Kultura europejska (bohaterowie eposów antycznych).
- Sytuacja polityczna w Polsce po II wojnie światowej.

Podsumowanie

- Do jakich kręgów tematycznych odnoszą się interpretowane utwory?
- Co uwydatniają wykorzystane w nich symbole?
- W którym z utworów symbolika wiąże się z refleksjami na temat własnego życia i twórczości, a w których warstwa symboliczna pogłębia odczytanie tematyki narodowej i moralnej?
- W jaki sposób symbole przyczyniają się do zróżnicowania kreacji świata przedstawionego w tekstach? Jakie dodatkowe znaczenia są uzyskane dzięki nim?
- Stwierdź, jakie uniwersalne znaczenie ma opowieść o człowieku, który mimo przeszkód i przeciwności losu dociera do zamierzonego celu.

Zasady oceniania

0–35 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

0–1 pkt – spełnienie formalnych warunków polecenia

0–16 pkt – kompetencje literackie i kulturowe

0–7 pkt – kompozycja wypowiedzi:

- 0–3 pkt – struktura wypowiedzi
- 0–3 pkt – spójność wypowiedzi
- 0–1 pkt – styl wypowiedzi

0–11 pkt – język wypowiedzi:

- 0–7 pkt – zakres i poprawność środków językowych
- 0–2 pkt – poprawność ortograficzna
- 0–2 pkt – poprawność interpunkcyjna

Zadanie 22. 0–35 pkt

Napisz wypracowanie.

- W pracy rozważ **problem** podany w temacie.
- W rozważaniach przedstaw **argumenty**, odwołując się do **utworów literackich** wskazanych w temacie oraz do wybranego **kontekstu** (np. historycznoliterackiego, literackiego, biograficznego, kulturowego, mitologicznego, biblijnego, religijnego, historycznego, filozoficznego, egzystencjalnego, politycznego, społecznego).

- W wypracowaniu odwołaj się zarówno do problematyki utworów, jak i do sposobów przedstawienia danego problemu w utworze.
- Jednym z utworów literackich musi być **lektura obowiązkowa**. Jeżeli w temacie wskazano tytuł lektury obowiązkowej, to odwołaj się do tej lektury. Jeżeli w temacie nie wskazano tytułu lektury obowiązkowej, to wybierz ją spośród lektur wymienionych w tym arkuszu.
- W wypracowaniu **przedstaw swoje zdanie i je uzasadnij**.
- Twoja praca powinna liczyć co najmniej **400 wyrazów**.

Temat

Rozważ, jaką funkcję w utworach literackich pełni mitologizacja.

W pracy odwołaj się do:

- wybranego utworu obowiązkowego,
- utworów literackich z dwóch różnych epok,
- wybranego kontekstu.

Przykładowe wskazówki odnoszące się do rozwinięcia tematu

Wstęp

- Co oznacza termin „mitologizacja”?
- Jakie zabiegi artystyczne czyni autor utworu, aby upodobnić świat przedstawiony lub jego elementy do mitu?
- Jakie aspekty ukazanej rzeczywistości może obejmować ten sposób kreacji?
- W jakich sytuacjach poeci i pisarze mogą dokonywać zabiegu mitologizacji?
- Co w ten sposób uzyskują?

Rozwinięcie na podstawie lektury obowiązkowej

Powieść historyczna *Potop* Henryka Sienkiewicza

- Jakie wydarzenia stanowią kanwę utworu?
- Którzy z bohaterów są wykreowani na miarę herosów antycznych?
- Jakie ich cechy decydują o wyjątkowości postaci?
- W czym przejawia się ich heroizacja?
- Jakie postawy uczestników wojny w obronie kraju zostały poddane mitologizacji?
- W jakich okolicznościach historycznych powstał *Potop*?
- Jaka była funkcja tego utworu oraz innych części Trylogii?
- W jaki sposób zastosowana w utworze mitologizacja przyczyniła się do podtrzymania narodowej tożsamości?

Zamiast powieści Henryka Sienkiewicza możesz wykorzystać przy realizacji tematu utwory, np.*:

- Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*,
- Stanisław Wyspiański, *Noc listopadowa*,
- Bruno Schulz, *Sklepy cynamonowe*.

*Wskazane utwory mogą być wykorzystane jako konteksty.

Propozycja wykorzystania utworów literackich z dwóch różnych epok

Wiersz *Fortepian Szopena* Cypriana Kamila Norwida (romantyzm)

- W jakich okolicznościach powstał wiersz Norwida?
- Kto jest jego bohaterem?
- W jakiej sytuacji znajduje się bohater liryczny?
- Do czego przyczynia się zestawienie sylwetki Szopena z bohaterami mitologii greckiej Orfeuszem i Pigmalionem?
- Jakie wnioski na temat sztuki i jej znaczenia wynikają z tego zestawienia?
- Jaki sens mają słowa zawarte w pierwszym wersie: *dni przedostatnie [...] Pełne jak Mit*?
- Jak podmiot liryczny ocenia muzykę Szopena?
- Kim dla „ja” lirycznego są artysta i jego dzieło?
- Co decyduje o uznaniu wielkości artystycznej twórcy?
- W jaki sposób to zagadnienie zostało ujęte w ostatniej części utworu?

Powieść *Chłopi* Władysława Stanisława Reymonta (Młoda Polska)

- Jaką rzeczywistość ukazuje powieść?
- Gdzie toczy się akcja utworu?
- Kim są bohaterowie?
- Jaka jest kompozycja powieści?
- O czym decyduje ukazanie jednego roku z życia chłopskiej społeczności?
- W jaki sposób został w utworze przedstawiony czas?
- Na czym polega bezczas historyczny?
- Jakie rytmy regulują życie bohaterów?
- W jaki sposób Reymont monumentalizuje swoich bohaterów?
- Jak na odczytanie utworu wpływa uczynienie bohaterem wiejskiej zbiorowości?
- W jakich sytuacjach bohaterowie zostali przedstawieni?
- Jakie znaczenie w odczytaniu głównego przesłania utworu ma ukazanie związku chłopów z ziemią?
- Które sceny szczególnie to uwydatniają?
- Jakie archetypiczne wzorce są reprezentowane przez bohaterów powieści?
- Które z wydarzeń, sytuacji, postaw mają uniwersalny charakter?
- Które sceny powieści przyczyniają się do wniosku o dokonanej w niej mitologizacji chłopskiej egzystencji?

Konteksty, które możesz wykorzystać w rozwinięciu pracy, np.:

- Geneza Trylogii.
- Historia Polski – w XVII w. i w 2. połowie XIX w.
- Biografia Chopina (etap paryski, śmierć kompozytora).
- Elementy symboliczne jako cechy twórczości poetyckiej Norwida.
- Mitologia grecka – pogłębienie informacji o historii Orfeusza i/lub Pigmaliona.
- Kierunki artystyczne Młodej Polski (naturalizm, symbolizm, realizm).
- Obraz Leona Wyczółkowskiego *Siewca* (kontekst artystyczny) lub inne dzieła malarskie w sposób uwznioślony przedstawiające prace na roli.

Podsumowanie

- Jakie obszary tematyczne ulegają mitologizacji w przedstawionych utworach?
- Do jakiego odczytania dzieła skłoniła odbiorcę mitologizacja?
- Jakie zabiegi posłużyły zmitologizowaniu elementów świata przedstawionego?
- Na czym polegają różnice w sposobie i funkcji dokonywania mitologizacji w poszczególnych dziełach?

Zasady oceniania

0–35 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

0–1 pkt – spełnienie formalnych warunków polecenia

0–16 pkt – kompetencje literackie i kulturowe

0–7 pkt – kompozycja wypowiedzi:

- 0–3 pkt – struktura wypowiedzi
- 0–3 pkt – spójność wypowiedzi
- 0–1 pkt – styl wypowiedzi

0–11 pkt – język wypowiedzi:

- 0–7 pkt – zakres i poprawność środków językowych
- 0–2 pkt – poprawność ortograficzna
- 0–2 pkt – poprawność interpunkcyjna

Zadanie 23. 0–35 pkt

Napisz wypracowanie.

- W pracy rozważ **problem** podany w temacie.
- W rozważaniach przedstaw **argumenty**, odwołując się do **utworów literackich** wskazanych w temacie oraz do wybranego **kontekstu** (np. historycznoliterackiego, literackiego, biograficznego, kulturowego, mitologicznego, biblijnego, religijnego, historycznego, filozoficznego, egzystencjalnego, politycznego, społecznego).
- W wypracowaniu odwołaj się zarówno do **problematyki utworów**, jak i do **sposobów przedstawienia danego problemu** w utworze.
- Jednym z utworów literackich musi być **lektura obowiązkowa**. Jeżeli w temacie wskazano tytuł lektury obowiązkowej, to odwołaj się do tej lektury. Jeżeli w temacie nie wskazano tytułu lektury obowiązkowej, to wybierz ją spośród lektur wymienionych w tym arkuszu.
- W wypracowaniu **przedstaw swoje zdanie i je uzasadnij**.
- Twoja praca powinna liczyć co najmniej **400 wyrazów**.

Temat

Motywy snu, marzenia, jak też wyrastająca z nich wizja zaświatów są bardzo często wyzyskiwane w kreowaniu świata przedstawionego utworów literackich. [...] W literaturze konwencja senilna pozwala wprowadzać bohatera czy też przenieść akcję do wymagowanej przestrzeni, będącej często przestrzenią symboliczną, w której odbicie znajdują radości i troski przeżywane w życiu codziennym. Może być zatem projekcją dobrych i złych doznań, może mieć wymowę proroczą, zapowiadać jakieś wydarzenie. Wizję senną literatura ukazuje jako okazję do spotkania z bliskimi zmarłymi, z bohaterami z przeszłości.

Śnienie pozwala uciec od realnego tu i teraz lub, przeciwnie, stanowi wzmocnienie traum, jakie niesie codzienność czy też po prostu staje się jej projektowanym odbiciem.

M. Kuran, *Sen, marzenie i zaświaty w literaturze – wprowadzenie do monografii* [w:] *Sen, marzenie, zaświaty w literaturze i kulturze*, t. 1: *Literatura*, red. M. Kuran, Łódź 2017.

Rozważ, jaką rolę odgrywa konwencja oniryczna w kreacji świata przedstawionego w literaturze. Punktem wyjścia rozważań uczyn przywołaną definicję.

W pracy odwołaj się do:

- wybranego utworu obowiązkowego,
- utworów literackich z dwóch różnych epok,
- wybranego kontekstu.

Przykładowe wskazówki odnoszące się do rozwinięcia tematu

Wstęp

- Określ, czym charakteryzuje się konwencja oniryczna. Czym jest sen?
- Co jest najważniejszą cechą literatury onirycznej?
- Co umożliwia zastosowanie oniryzmu w literaturze?
- Jakie funkcje oniryzmu zostały scharakteryzowane w przytoczonej definicji?

Rozwinięcie na podstawie lektury obowiązkowej

Tytułowe opowiadanie B. Schulza z tomu *Sklepy cynamonowe*

- Gdzie rozgrywają się wydarzenia opisane w opowiadaniu?
- Kim jest główny bohater?
- W jaki sposób odbiera świat?
- Jak jest kreowany świat przedstawiony w utworze?
- Jaką funkcję odgrywa stworzony przez pisarza świat?
- Jaki nastrój dominuje w utworze?
- Jak na ten nastrój wpływa konwencja oniryczna?
- Jakie elementy świata przedstawionego wpływają na kreację rzeczywistości z pogranicza jawy i snu?
- Zwróć uwagę na obecne w utworze elementy przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, sposób przedstawienia pór roku, relacje między kolejnymi zdarzeniami.
- Jakim językiem posłużył się pisarz, by wykreować świat w opowiadaniach?

Zamiast opowiadania Schulza możesz wykorzystać przy realizacji tematu inne utwory, np.*:

- Jan Kochanowski, *Tren XIX*,
- William Szekspir, *Makbet*,
- Adam Mickiewicz, III cz. *Dziadów*,
- Bolesław Prus, *Lalka*,
- Fiodor Dostojewski, *Zbrodnia i kara*,
- Stanisław Wyspiański, *Wesele*,
- Franz Kafka, *Proces*,
- Michaił Bułhakow, *Mistrz i Małgorzata*.

*Wskazane utwory mogą być wykorzystane jako konteksty.

Propozycja wykorzystania utworów literackich z dwóch różnych epok

Tren XIX Jana Kochanowskiego (renesans)

- Kto śni?
- Kto przychodzi we śnie?
- Czego dotyczy wypowiedź głównej bohaterki?
- Jakie są relacje między snem a śmiercią w *Trenie XIX*?
- Jaką pozycję zajmuje ten tren w całym cyklu?
- Do przyjęcia jakiej postawy zachęca bohaterka snu?
- Jak ta postawa ma się wobec kryzysu światopoglądowego ukazanego w innych trenach?

III cz. *Dziadów* A. Mickiewicza (romantyzm)

Prolog (opis snu poety)

- Gdzie znajduje się Konrad?
- Jak bohater postrzega sen?
- Czy motyw snu w tej scenie pozwolił ukazać emocje bohatera, jego osobowość, widzenie świata?

Sen Senatora

- Kim jest Senator?
- Co mu się śni?
- O czym świadczy treść jego snu?
- Czego o Senatorze dowiaduje się czytelnik na podstawie snu?

Konteksty, które możesz wykorzystać w rozwinięciu pracy:

- Różne typy konwencji literackich i ich wpływ na sposób kreacji świata przedstawionego.
- Prorocze sny w Biblii (np. sen faraona – siedem krów tłustych, które zostały pożarte przez chude; sen Józefa, narzeczonego Maryi – Anioł Pański wyjaśnił mu, że dziecko to przyszły Zbawiciel).
- Personifikacja snu w mitologii greckiej – Hypnos; Morfeusz – jeden z synów Hypnosa, zsyłał marzenia senne.
- Wpływ surrealizmu i psychoanalizy na rozwój konwencji onirycznej w literaturze XX wieku.

Podsumowanie

- Jaką funkcję pełni marzenia senne w opisie świata przedstawionego?
- Czym charakteryzuje się sposób opisu świata za sprawą oniryzmu?
- Które ze scharakteryzowanych w definicji funkcji wizji sennych pełni oniryzm w omówionych utworach?

Zasady oceniania

0–35 pkt – odpowiedź w pełni poprawna merytorycznie, kompozycyjnie oraz językowo, w tym:

0–1 pkt – spełnienie formalnych warunków polecenia

0–16 pkt – kompetencje literackie i kulturowe

0–7 pkt – kompozycja wypowiedzi:

- 0–3 pkt – struktura wypowiedzi
- 0–3 pkt – spójność wypowiedzi
- 0–1 pkt – styl wypowiedzi

0–11 pkt – język wypowiedzi:

- 0–7 pkt – zakres i poprawność środków językowych
- 0–2 pkt – poprawność ortograficzna
- 0–2 pkt – poprawność interpunkcyjna